

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

Michaela Plachá

**VOLNOČASOVÉ AKTIVITY V PŘÍRODĚ V KONTEXTU
DĚTÍ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI**

Bakalářská práce

Olomouc 2023

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Svoboda, Ph.D

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury. Souhlasím, aby tato práce byla uložena na Univerzitě Palackého v Olomouci v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

Ve Strážnici dne .....

.....

podpis

Poděkování

Mé poděkování patří všem, díky kterým mohla tato práce vzniknout. Především však Mgr. Pavlovi Svobodovi, Ph. D. za jeho odborné vedení a cenné rady. Děkuji také mým respondentům za poskytnutí informací. A celé mé rodině, za její trpělivost, shovívavost a podporu ve studiu.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 DĚTI SE SVP	9
1.1 Rodina a dítě se SVP	9
1.2 Děti se sociálním znevýhodněním.....	10
1.3 Problémy v chování u dětí se SVP	11
2 VOLNÝ ČAS	14
2.1 Výchova ve volném čase	14
2.2 Funkce výchovy ve volném čase	15
2.3 Požadavky na výchovu ve volném čase	16
2.4 Faktory ovlivňující prožívání volného času	17
2.5 Subjekty podílející se na výchově ve volném čase.....	18
2.6 Problémy volného času.....	18
3 VÝCHOVA V PŘÍRODĚ.....	19
4 HRA JAKO POMOCNÍK.....	20
4.1 Důležitost hry v kontextu historie	21
4.1.1 Otroctví	22
4.1.2 Holokaust	22
4.2 Hra a mravní výchova	23
4.3 Svobodná hra.....	23
II PRAKTICKÁ ČÁST	25
5 METODOLOGIE	25
5.1 Výzkumné otázky a cíle	25
5.2 Etika výzkumu.....	26
5.3 Charakteristika výzkumného vzorku.....	27
5.4 Metoda sběru dat	28
5.5 Metoda analýzy dat	29
6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	30
6.1 Zájmové kroužky v kontaktu s přírodou	30
6.2 Způsob práce vedoucího zájmového kroužku s dětmi se SVP.....	34
6.3 Posouzení efektivity volnočasových aktivit u dětí se SVP	36
6.4 Pomoc vedoucímu kroužků při práci s dětmi se SVP	39
6.5 Shrnutí a závěr výzkumného šetření	42

7 DISKUZE.....	44
6 VÝZKUMNÉ LIMITY.....	45
ZÁVĚR	46
SEZNAM LITERATURY	47
PŘÍLOHY	49

Úvod

Vychovatelé, hned po rodině, mají velký vliv na děti a mládí v prostředí volnočasového života. V tomhle ohledu se rodině nikdo nevyrovná, přesto vytváříme hodnoty jedince, vychováváme jej a přispíváme k rozvoji mezilidských vztahů. Naším úkolem v tomto směru je naučit děti správně přistupovat k volnému času, naučit je samostatnosti, osobnímu rozvoji, týmové práci a uspokojení vlastních potřeb a zájmů. Nejedna rodič by si mohl přát bohaté a smysluplné trávení času svých dětí. Proto my vychovatelé se snažíme vychovávat děti tak, aby se naučily co nejlépe přistupovat k volnočasovým aktivitám. Používáme různorodé metody, ale také prostředí. Jedno z ovlivňujících prostředí je příroda. Příroda je rozmanitá a její pozorování nás mnohému naučí. Ztrácíme zde své pohodlí moderních vymožeností a musíme se spolehnout většinou sami na sebe, nebo na své nejbližší ve svém okolí. Pomocí aktivit v přírodě se pokoušíme přivést děti k samostatnosti, soběstačnosti, také k družnosti, spolupráci v kolektivu, kde dochází k proměnám chování a uspořádání hodnot. Při těchto aktivitách nás bude provázet prožívání, poznávání přírody, sebepoznávání a přirozenost.

K výběru tématu bakalářské práce mě motivovala má dlouholetá zkušenost s dětmi ve volném čase, ježdění s dětmi do přírody na vícedenní pobyty a zároveň studium vychovatelství a speciální pedagogiky. Během trávení společného času v přírodě se děti lépe poznávají a mají možnost kamarádství. Po čase se mezi dětmi začaly objevovat i děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Jelikož se v žádných příručkách pro vedoucí nezmiňují o tom, jak s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami jednat, jaké používat metody a vhodné hry pro tyto děti, zájmem nastalo zjistit zkušenosti vedoucích zájmových kroužků a táborů. A jakým způsobem pracují vedoucí zájmových kroužků s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. Sama mám několik zajímavých zkušeností s těmito dětmi jak v kroužku, tak na táboře. Během mého výzkumného šetření probíhalo vše v poklidné atmosféře a v kamarádském prostředí většinou s hrníčkem kávy v ruce. Jen jeden rozhovor nebyl nejlépe časově situován. Po příchodu k respondentovi, pozvaná na jejich dvůr, bylo cítit napětí, které panovalo mezi manželi, zřejmě po předchozí hádce. Respondent nebyl v úplném klidu a odpovídal na otázky trochu roztěkaně a stručně. Po několika otázkách a společném hovoru o zkušenostech, se respondent zklidnil a dále rozhovor probíhal už normálně. Všechny

rozhovory, které byly s respondenty provedeny, končily o dlouhém povídání společných zkušeností a zážitků prožitých s dětmi.

V úvodních kapitolách teoretické části bakalářské práce se budu opírat o odbornou literaturu zabývající se problematikou dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, problémy v chování u těchto dětí, dále bude středem zájmu všeobecně známí volný čas, výchova ve volném čase a problémy volného času. V neposlední řadě se budu věnovat hře. Hře, která nám pomáhá a to i v nejhroších časech historie. V rámci výzkumné části závěrečné práce, budu blíže zjišťovat zkušenosti vedoucích kroužků a táborů s těmito dětmi, způsob práce a použití metod, her ve volnočasových aktivitách při pobytu v přírodě, jejíž vliv má velký přínos na zkvalitnění života těchto dětí.

Hlavním cílem výzkumné části závěrečné práce je analyzovat, jakým způsobem pracují vedoucí zájmových kroužků a posoudit efektivitu volnočasových aktivit s ohledem na specifika dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Samotný výzkum je představen v empirické části. V této části je také definována zvolená metodologie výzkumného šetření, technika sběru dat, vyhodnocení získaných dat a charakteristika výzkumného vzorku. Výsledky výzkumného šetření jsou představeny na konci empirické části společně s jejich významem ke stanoveným cílům bakalářské práce. V závěru bakalářské práce se dostaneme k diskuzi a limitům výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

---

1 DĚTI SE SVP

Děti se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP) jsou ty, které potřebují jistou dávku podpory okolí. Dle Zákona 561/2004 Sb.: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření“* (Zákon 561/2004 Sb., 2022). Národní ústav pro vzdělávání uvádí, že děti se speciálními vzdělávacími potřebami v souladu se Zákonem 561/2004 Sb. (školským zákonem) jsou jedinci, kteří k naplnění svého vzdělávání potřebují podpůrná opatření. Podpůrná opatření jsou nezbytné úpravy pro vzdělávání, školské služby odpovídající zdravotnímu stavu a kulturnímu prostředí v souladu s jinými životními podmínkami dítěte, které bezplatně poskytuje školské zařízení a škola. Tyto opatření upravují například hodnocení, formy a metody vzdělávání, obsah, organizaci, zabezpečují výuku předmětů speciálně pedagogické péče, upravují podmínky pro přijetí a ukončení vzdělávání, a doporučují používání speciálně upravených pomůcek, učebnic, kompenzačních pomůcek, případně navrhnou individuální vzdělávání dle individuálního vzdělávacího plánu a možnost využití asistenta pedagoga. Podle pedagogické, organizační a finanční náročnosti se podpůrná opatření rozdělují do pěti stupňů, které lze kombinovat (Národní ústav pro vzdělávání, 2011-2022). To značí, že každé dítě je svým způsobem jedinečné, je potřeba mu věnovat různé dávky podpory, pedagogické a osobnostní přístupy a z těchto individuálních potřeb dětí vychází i speciální vzdělávací potřeby.

1.1. Rodina a dítě se SVP

„Rodina je pro nás domov, kde jsou „naši“, je to zázemí, kam se můžeme vždycky vracet a odpočinout si, požádat o radu a pomoc při řešení nejrůznějších problémů a náročných životních situací. Kde se nemusíme přetvařovat a nic předstírat a kde jsme přijímáni takoví, jací jsme.“ (Stodůlková, E.; Zapletalová, E. 2011).

Kvalitní rodinné prostředí popisuje Slowík (2016) jako nenahraditelné a stěžejní pro dítě s handicapem. Mezi důležité oblasti výchovy uvádí rozvoj osobnosti v dostatečně podnětném prostředí posílené příbuzenskými vztahy, dále kvalitu života a soc. zajištění pomocí atmosféry

rodinného prostředí a trávením volného času, obětavým a chápavým přístupem ostatních členů rodiny. Uspokojení emocionální a vztahové stránky jako jsou citové vazby, vzájemné porozumění, pocit přijetí a tím formování vlastní identity.

Situace rodiny s handicapovaným členem je pro všechny členy rodiny nadměru složitá, a to prakticky ve všech oblastech. Rodina prochází krizí a musí řešit důležité otázky a rozhodnutí, zpracovává nové zážitky, mění své představy a plány. V takové situaci rodina prochází několika fázemi procesu zvládnání, který se dělí na fázi šoku a popření, dále na akceptaci a vyrovnání se s problémem, a nakonec smíření a realismus (Vágnerová, 2004). Ve speciální pedagogice uvádí Slowík (2016) jak pro takovou rodinu je obtížné najít optimální výchovný styl, který se v těchto případech může pohybovat dle známých hranic přístupu k výchově, ale s poněkud odlišnými důrazy vůči dítěti s postižením. I při specifických přístupech a metodách ve výchově a vzdělávání dětí se SVP je důležité akceptovat náladovost, unavitelnost, důležité je dávat jasné a srozumitelné výchovné pokyny, vhodně stylizovat učení, obrnit se velkou mírou trpělivosti a klidu. Předpokladem úspěchu je právě zmiňovaný klid, pravidelnost a rytmus a to ve všech činnostech při výchově, vzdělávání a rozvoji dětí s handicapem. U těchto dětí je neméně důležitá spolupráce rodiny a školy, pro ujednání výchovných pravidel a také pomoci k nápravě jeho poruchy či k trvalejšímu zlepšení.

Kromě rodinného prostředí jsou také alternativní verze rodinné péče u dítěte s postižením, a to jak ústavní výchova (např. dětské domovy), tak využitelné alternativní verze jako je náhradní rodinná péče, do které spadá adopce, pěstounská péče a SOS vesničky. Přičemž náhradní rodinná péče u dětí s postižením je spíše ojedinělá (Slowík, 2016).

1.2. Děti se sociálním znevýhodněním

Při Průchově vymezení vzdělávacích potřeb dítěte se sociálním znevýhodněním se setkáme s pojmy psychická, sociální a kulturní deprivace, podnětnost prostředí, rozumové schopnosti, rovnoměrnost vývoje a poruchy chování (Průcha, 1995).

Rodina jako nejdůležitější a zároveň prvotní prostředí stojí na počátku výchovné a vzdělávací cesty dítěte a utváří výchozí podmínky jeho budoucí úspěšnosti. Charakter tohoto prostředí je utvářen různorodostí daných osobností, vztahů mezi nimi a situací, které dospělí ovlivní jen velmi málo a děti je neovlivní vůbec. Dítě, které žije v rodině závislé na sociálních

dávkách, v péči prarodičů, nebo rodičů samoživitelů, také rodičů se základním nebo speciálním vzděláním, romského etnika jako součást velkorodiny, ale také dítě žijící v sociálně vyloučené lokalitě, kde obvykle dochází ke kombinaci hned několika znevýhodnění najednou, jsou příklady rodinných prostředí, které označujeme jako ohrožené sociálním znevýhodněním (Matoušek, 1997).

Matoušek a Palzarová (2010) uvádí pojmy *mnohoproblémová rodina* a *rodina se zvláštními předpoklady*, jež jsou spojovány s vážnými těžkostmi, a to z pohledu více úhlů jako např. svého fungování, bydlení, financí, výchovy dětí, z pohledu vztahů mezi partnery, vztahů k širší rodině, vztahů k institucím, konfliktů se zákonem, závislostí. Pokud rodina má omezené možnosti k zajištění příznivých podmínek k vývoji dítěte, můžeme toto dítě považovat za ohrožené, do budoucna nesocializované, problémové. Důsledkem nedostačujícího naplnění základních potřeb dítěte, jako je zanedbávání a ubližování dítěti, dochází k deprivacnímu syndromu.

Tak jako běžné rodiny, které potřebují naplnění a uspokojení standardních potřeb, tak i rodinu s handicapovaným členem provází potřeby, které mohou být velmi specifické. Například v sociální podpoře a pomoci, také v příležitosti se účastnit společnosti při běžných životních situacích, kontaktovat se s rodinami se stejnou nebo podobnou životní zkušeností. Rodinám také hrozí riziko sociální izolace a to v tom případě, že se rodině nedaří překonat překážky a komplikace související s handicapem člena rodiny, nedochází k podpoře blízkého okolí, tím pak klesá i míra vnitřní stability této rodiny (Slowík, 2016).

1.3. Problémy v chování u dětí se SVP

Každé dítě se může špatně chovat, píše Kerrová (1997), některé ovšem jinak než jiné, mnohem častěji a dramatičtěji. Hlavní příčinou záchvatů vzteku, zlobení, náladovosti a agresivity v chování jsou komplikace a překážky v činnostech na denním pořádku a to v jakémkoliv věku. Dítě může být frustrované díky svému postižení, a proto je přirozené, že s ním mohou být spojené výchovné problémy. Uvádí se mnoho způsobů, jak se vyhnout nepříjemnému chování, nebo je aspoň zmírnit, jeden z nich je zkusit hned po průběhu epizody nevhodného chování uvažovat, co bylo příčinou, jaká událost tomu předcházela a co k ní vedlo. Obtížné, či nevhodné chování dítěte mohou způsobit následující příčiny:

- *Omezené schopnosti sebevyjádření* – Pokud má mít dítě pocit, že je respektováno, musí být vyslyšeno. K frustraci dítěte může přicházet v důsledku poruchy řeči, sluchu, pomalosti či jiného problému, které brání dítěti v projevu. Někdy může být příčinou, že kamarádi, rodina, učitelé nevěnují dostatek času a pozornosti v komunikaci s dítětem.
- *Omezení činnosti doma nebo ve škole* – Někdy dítě reaguje nevhodným chováním, protože neuneslo zklamání. Může být zklamané, protože si nemohlo vyzkoušet něco nového, něco na co se moc těšilo.
- *Přehnaně liberální výchova* – Je vhodné stanovit dítěti meze a limity jeho chování již v útlém věku. Pokud je dítě zvyklé si dělat co chce, nevyhneme se vzteku, pokud se bude muset řídit pokyny učitele či jiné osoby a to i v rámci zájmu jeho bezpečnosti.
- *Nepřátelské nebo hroživé chování ostatních lidí (zvláště dětí)*- Dítě může přehnaně reagovat, pokud se vyleká, cítí se ohroženo. Je vhodné se těchto projevů vyvarovat.
- *Provokování a sociální izolace* – Od sedmi let dítěte jsou tyto důvody méně pravděpodobné, přesto jsou zraňující v každém věku dítěte. Při vytváření nových sociálních vazeb můžeme dítěti najít přátele, když budeme ostatním vysvětlovat danou situaci.
- *Těžký úkol*- I nám ostatním se stává, že se rozčílíme nebo zklameme nad nepodařeným úkolem. Dítě proto pečlivě sledujeme a zjišťujeme problém, který mu pomůžeme překonat tím, že mu vyměníme hračku, či úkol za jiný.
- *Nuda*- Každé dítě potřebuje dostatek podnětů, aby nezlobilo z důvodu, že nemá co dělat. Dítě má být zaujato tím co dělá a jeho činnost má být dostatečně podnětná.
- *Změna*- Některé děti reagují podrážděně na změny každodenních návyků, prostředí, nebo osobu. Tyto přehnané nervózní reakce se dostaví, pokud je to nečekané a bez vysvětlení. Jsou to většinou děti s emocionálními nebo psychickými problémy a také děti s mentálním postižením.
- *Léky*- Některé léky mohou vyvolávat vedlejší účinky, a tím se může projevat i porucha chování. Pro zmírnění problémů v chování je možné změnit u lékaře medikaci, či úpravy dávkování.
- *Dítě není ve své kůži*- Některé děti se mohou chovat více podrážděně, neklidně nebo lhostejně, to může být ukazatelem např. nemoci.
- *Skryté zrakové nebo sluchové postižení*- Toto postižení se může projevat postupně, dítěti způsobit potíže a izolovat ho od ostatních, tím se projeví také nevhodné chování.

- *Dítě je unavené nebo hladové*- Některé nové aktivity a vzrušující zážitky, jejich nadměrnost a náročnost může dítě unavit, vyčerpat a tím i podráždit. Může se nervózně projevovat při nedostatečném odpočinku a zklidnění.
- *Vyžadování pozornosti*- Jedním ze způsobů dětí jak si říkat o lásku a pozornost je předvádění se, nebo agresivní formy tahání, házení předmětů, žduchání a praní se apod. Pokud si nebudeme dostatečně dítěte všimnout, začne se projevovat těmito způsoby chování a bude mu milejší i to, když mu budeme hubovat. Je to určitý druh pozornosti, které mu věnujeme. Předcházet můžeme tím, že dítěti budeme naslouchat, věnovat mu dostatek času, lásky, budeme zásadoví a neústupní bez přehnaných reakcí.
- *Vnitřní smutek*- Dítě, které je jiné než ostatní může být na sebe našťvané, nebo se nenávidět, může se obávat něčeho, co se týče rodiny, něčeho, čemu nerozumí. V tomto případě, pokud se nám nepodaří pomoci dítěti, tak je vhodné vyhledat psychologa či psychiatra (Kerrová, 1997).

Dítě v celém průběhu svého dětství se nám může ukázat s řadou negativních projevů v chování, jež označujeme jako „ chování problémové“. Počínaje fyzickými projevy nebo verbální agresivitou, přes lhaní, krádeže, závislosti, negativismus, přecitlivělost, problém se sebepojetím, od motorického neklidu až po nesoustředěnost a poruchu pozornosti (Hutyrová a kol., 2019).

Podle Hutyrové (2019) se občas každé dítě umí projevit svou neposlušností, ovšem záleží na době trvání a intenzitě problému. Dle závažnosti se může označit jako problémové chování, nebo porucha chování, k čemuž nám slouží hodnotová měřítka, morální schémata a tolerance posuzovatele, ale také osobnostní, zdravotní a sociální stránka dítěte. Dítě, např. s mentálním postižením, nebo pocházející z jiného sociokulturního prostředí není schopno pochopit význam norem a hodnot, a tak nemůže být označováno jako dítě s poruchou chování. Porucha chování se ukazuje tehdy, pokud dítě normy chápe, rozumí jim, ale nechce je přijmout za vlastní.

2. VOLNÝ ČAS

Každý z nás má rád svůj volný čas, kdy se můžeme věnovat tomu, co máme rádi. Však správně pojmenovat tuto stanovenou dobu a vědět co znamená je psáno v definicích o volném čase. Jak a kdy ho máme dobře a hodnotně prožít se dozvídáme z různé literatury. Ale také se řídíme svou přirozenou intuicí a osobním plánováním tohoto času.

2.1. Výchova ve volném čase

Dle Bendla se o definici volného času pokouší různí autoři s dílčími rozdíly. Vymezením volného času tedy rozumíme dobu odpočinku, zábavy, rekreace a také způsobu dobrovolného vzdělávání. Mezi další součást volného času patří koníčky, hobby a jiné zájmové činnosti, ale také ztrátové časy jako jsou například čas strávený na cestě, nebo ve frontě u pokladen (Bendl, 2015). Bendl také píše, že opakem volného času je čas, kdy člověk si plní své povinnosti. Jsou to činnosti, které člověk plnit musí, aniž by se bral ohled na to, zda mu jsou či nejsou tyto povinnosti příjemné. Patří mezi ně zaměstnání, školní docházka, péče o rodinu a domácnost, zajištění a uspokojení fyziologických potřeb a dalších veškerých povinností, které z nich plynou. Některé povinnosti jsou však příjemné, rádi je plníme a také nám mohou přinášet hmotný efekt. Mezi ně řadíme například pěstelství, chovatelství, kutilství, rybaření, myslivost, tomu všemu říkáme polovolný čas. Ve volném čase se také zabýváme výchovou, tato oblast je velmi specifická se zvláštnostmi, kdy se dodržují základní znaky výchovného procesu. Důležitá je záměrnost a cílevědomost, ale zároveň by mělo být působení výchovou ve volném čase nenásilné, citlivé a motivační. Zajímavou, ale také velmi náročnou prací pedagoga volného času je děti dobře motivovat a přitom je k ničemu nenutit a nic nepřikazovat. Činnosti ve volném čase se mohou stát výchovnými prostředky pro všechny jednotlivce různého věku, a to jak děti předškolního věku, mladšího školního věku, staršího školního věku, mládeže, dospělých i seniorů. Dalším výchovným pojmem je výchova mimo vyučování, kdy jedinec navštěvuje školu, tedy je žákem základní a střední školy. Touto výchovou se rozumí plnění školních povinností, zachování samoobslužných návyků, které jsou důležité při dodržování režimu například ve školní družině, v domově mládeže, nebo dětském domově. Někdy tuto výchovu zajišťují instituce a probíhá tak mimo bezprostředního vlivu rodiny (Bendl, 2015). Rozdělení výchov uvádí Bendl ve své literatuře jako formální, neformální a informální. Formální výchova je působení školy podle stanoveného programu,

kde žákům a studentům je uděleno hodnocení a je o něm vydáno potvrzení. Informální výchovou se rozumí formování osobnosti jedince pomocí rozmanitých životních situací. Nejbližší k výchově ve volném čase se řadí neformální výchova, kdy základními znaky je dobrovolnost, přitažlivost, zajímavost, ale také systematickosti, cílevědomost (Bendl, 2015).

2.2. Funkce výchovy ve volném čase

Ve volném čase dle Hájka a kol. se zaměřujeme také na výchovné cíle, které můžeme diferencovat na obecné výchovné cíle a výchovné cíle dílčí. K obecným výchovným cílům přisuzujeme vychovávat jedince tak, aby uměl nakládat se svým volným časem a vhodně jej využíval. Neméně důležitý je ovšem dílčí cíl výchovy, aby jedinec také uměl odpočívat, rozvíjel si své schopnosti, zájmy a vedl svůj život ve zdravém životním stylu (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

Pávková uvádí rozlišení hlavních funkcí výchovy ve volném čase. Těmi jsou tyto následující (Pávková, 2002):

- Výchovně-vzdělávací funkce - jde o záměrné a cílevědomé rozvíjení rozumových schopností, osobnosti jednotlivců, kdy volný čas dává možnost působit na jejich fyzickou, psychickou a sociální stránku. Výchovou ve volném čase se dostává jedinci prostoru pro uspokojování a kultivaci potřeb, prohlubování zájmů, rozvíjení specifických schopností a morálních vlastností. V rámci zájmových sociálních skupin vzniká nenásilné učení pro život mezi lidmi.
- Zdravotní funkce – při výchově ve volném čase dochází k funkci naplnění zdravého tělesného, duševního i sociálního vývoje, při organizované, nebo spontánní činnosti za podpory střídání odpočinku a práce.
- Sociální funkce – V subjektech, ve kterých lidé tráví volný čas, se nabízí možnost navazování sociálních vztahů a přátelství s jedinci s podobnými zájmy. Zdokonalují si zde své dovednosti v komunikaci a sociální percepci, rozvíjí si sociální kompetence a seznamují se se společenským chováním. Jedinci se zde setkávají s novými autoritami a

zaujímají zde různé sociální role. Děti, které zde tráví svůj volný čas, si do určité míry vyrovnávají různorodé podmínky rodinného prostředí.

V odborné literatuře dle Bendla se setkáváme také s preventivní funkcí, která předchází negativním jevům. Jako nespecifická primární prevence slouží vhodně a dostupně zvolené volnočasové aktivity pro využití volného času, tím předcházíme patologickým jevům, jako jsou záškoláctví, šikana, krádeže, lhaní, agresivita, útěky z domova, vandalizmus, různé formy závislostí apod. (Bendl, 2015).

Hájek a kol. uvádí, že veškeré funkce jsou vlastně zobecněnými cíli v rámci volného času a výchovného vlivu při těchto činnostech. Za cíle výchovy ve volném čase tedy můžeme konkretizovat rozvoj nadání, zájmů, aktivního odpočinku, různorodých schopností, účast na společenském životě a morálních normách, či přípravě na výuku (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

2.3. Požadavky na výchovu ve volném čase

Nejobecnější požadavky pro výchovu uvádí Bendl jako pedagogické principy, mezi které řadíme humanitu, demokratičnost, vědeckost, spojení teorie s praxí. Všechny uvedené požadavky platí pro oblast výchovy předškolní i školní, také pro výchovu ve volném čase a výchovu pro rodinu. Základními požadavky jsou také (Bendl, 2015):

Pedagogické ovlivňování volného času a dobrovolnost, což je citlivé, nenásilné a cílevědomé vedení k dobře strávenému volnému času. V *Úmluvě o právech dítěte* se hovoří o právu dětí na volný čas a jeho využívání.

Požadavek dobrovolnosti vycházející ze svobodné volby činností, znamená dobrovolnou účast na volnočasových aktivitách. Do činností ve volném čase nenutíme. Správný přístup pedagoga účastníky vhodně motivuje, např. úpravou prostředí, použitím pomůcek, vlastními zkušenostmi, aktivitami a ukázkami. Situaci navodí tak, aby byl program zajímavý, odpovídal požadavkům, přáním a potřebám vychovávaných jedinců. Toto umění motivace činí práci pedagoga volného času zajímavou, ale také náročnou. Tou nejlepší reflexí dobré motivace a práce pedagoga je účast dětí na volnočasových aktivitách.

Požadavek aktivity se vztahuje přímo k účastníkům, kdy pedagog podporuje přímou účast na plánování, aktivní realizaci a hodnocení těchto činností. Je vítána nápaditost, iniciativa, samostatnost, participace dětí, kdy se děti správně učí se bavit, než abychom je bavily my.

Požadavek seberealizace poptává po nabídce volnočasových aktivit v možnosti se nalézt a rozvíjet své vloh, uplatnit své dovednosti a specifické vlastnosti, být v něčem úspěšný. Pro lidskou psychickou pohodu je potřeba prožívat úspěch, ovšem pokud se nám nedaří tento úspěch prožívat ve škole, hledáme jej ve volném čase. Úspěch nalezený v těchto aktivitách, může mít zásadní vliv na další vývoj osobnosti.

Požadavek pestrosti a přitažlivosti je spíše o metodické, formové a obsahové práci, která střídá různé druhy činností tak, aby byla aktivita zajímavá, přitahující. Je to také práce s rovnováhou činností a s respektem potřeb a přání účastníků.

Požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření se týká zařazení takových činností, při kterých se učíme odpočinku k regeneraci sil, umožnění času k odstranění únavy.

Požadavek citlivosti a citovosti vytváří příležitosti pro emociální zážitky, výchovu zážitkem, k tomu volíme vhodné citlivé výchovné metody a to tak, aby vše proběhlo v rámci motivace a dobrovolnosti.

Požadavek sociálního kontaktu má důležitý vliv na vývoj jedince, kdy na něj působí sociální skupina dobrovolnou účastí na volnočasových aktivitách. Vytváří se významné osobní vztahy jako je přátelství a kamarádství, dochází k poznávání nových lidí a osvojování různých životních rolí.

Specifické požadavky slouží k zamyšlení pedagoga, jak dalece je plní a čím přispívají při výchově ve volném čase. Mohou mu posloužit k posouzení vlastní práce a sebehodnocení (Bendl, 2015).

2.4. Faktory ovlivňující prožívání volného čas

Řekneme-li volný čas, každý máme svou představu, jak jej chceme prožívat. Jsou to slova, která v nás vyvolají různé příjemné i nepříjemné pocity. Ti, kteří vědí, jak tento čas trávit si většinou představí různé možnosti, většinou co ho baví, čím se rozvíjí, co jej duševně naplňuje a obohacuje. V opačném případě se najdou jedinci, kteří vnímají tento čas negativně, protože většinou neví co s ním, jak s ním naložit, čemu a proč se má věnovat. Trávení volného času nám však ovlivňují i jiné faktory, nejenom naše zájmy.

Ovlivňující faktory dle Veselé (Veselá, 2006), jsou zejména věk, pohlaví, zdravotní stav, povolání, rodina, vzdělání, bydliště, materiální zabezpečení, hodnotová orientace člověka, kulturní úroveň člověka a jeho okolí, sociální prostředí. Typ člověka jak prožívá volný čas, se podle toho rozděluje na osobu:

- Konzumně orientovanou
- Sociálně orientovanou
- Esteticky orientovanou
- Teoreticky orientovanou
- Sportovně orientovanou
- Osobu bez zájmů

2.5. Subjekty podílející se na výchově ve volném čase

Prvním a základním životním prostředím pro člověka je rodina. Publikace Rodina a jejich děti uvádí, že vztahy mezi manžely, mezi dětmi a rodiči a navzájem mezi sourozenci vytváří jakýsi sociologický model dané kultury, třídy, tradice, rasy a doby. Poněvadž socializace a sociální učení probíhá celoživotně právě nápodobou, ztotožněním se a sociálním posilováním již v rodině (Kohoutek, R., Rodiče a jejich děti – Vliv rodiny na rozvoj osobnosti člověka[online], c. 2022).

Dle Bendla má rodina své určité zvláštnosti, kterými působí na vtaah k volnému času na rozdíl od vlivu školy a školních zařízení. Rodina a její kvalitní vztahy působí výchovně a určitým způsobem určují životní styl svých členů. „ Od rodičů se děti učí chápat volný čas jako určitou hodnotu, hospodařit s ním a naplňovat ho určitými aktivitami.“ Rodiče působí pro své děti jako vzory k napodobování. „Dále mají příležitost trávit s dětmi část volného času společně při zájmových činnostech.“ Rodiče by měli věnovat pozornost dětským zájmům a podporovat je v této činnosti. (Bendl, 2015).

2.6. Problémy volného času

Kaplánek ve své knize uvádí, že zvětšením rozsahu volného času ve všech věkových skupinách je třeba volný čas pedagogicky vést, motivovat a koordinovat jeho smysluplné naplnění, tak, aby přispívalo k osobnostnímu rozvoji hlavně u dětí a mládeže (Kaplánek, 2012). Způsob trávení volného času dle Kapláneka, se odráží na kvalitě životního stylu jedince v té společnosti, která je jeho životním domovem. Týká se to jak majoritní společnosti, tak také společnosti, která není vždy schopna prožívat volný čas smysluplně a s osobnostním rozvojem. Nedokáží si poradit se svým volným časem, a tak často vznikají konfliktnosti

k normám společnosti, projevují se rizikové faktory, až ke kriminalitě mládeže. Pro zmiňované skupiny mládeže je rizikové trávení volného času také příznačným fenoménem *nuda*. Zdrojem tohoto chování může být například nepodnětné rodinné prostředí, nebo selhání autority ve výchově. V případě nudy a neschopnosti naplnit volný čas smysluplně, je zapotřebí si volný čas naplánovat a prožít ho třeba i organizovaně. Mnohdy nadměrné nároky rodičů na své děti a jejich povinnosti, kterými je přehlucují, zastiňují potřebu osobnostního rozvoje dítěte ve volném čase. Čas trávený mimo povinnou školní docházku tímto způsobem, může narušit úspěšnost procesu socializace dítěte do společnosti (Kaplánek, 2012). Jedním z dalších aspektů společnosti podle Kapláňka je *konzumnost*. Povrchní sociální vztahy, často způsobené sociálními sítěmi, okamžité uspokojení materiálních potřeb potlačují do pozadí kvalitu a hloubku sociálních vztahů, osobnostní rozvoj a prožitek (Kaplánek, 2012).

3. VÝCHOVA V PŘÍRODĚ

O výchově v přírodě píše Jirásek ve své knize, kde představuje několik edukativních dimenzí pobytu v přírodním prostředí. Zejména skauting, foglaring a woodcraft patří mezi nejznámější a nepopulárnější při edukaci v přírodě. Přesto uvádí i jiné představitele pedagogického ovlivňování dětí a skupin při aktivitách v přírodě. Jednou z těchto fenoménů jsou tábornické školy (Jirásek, 2019). „*Tábornictví je zájmové hnutí, vycházející především z myšlenky, že naplnění života bohatstvím a krásou vyžaduje důvěrný styk člověka s přírodou, s člověkem a jeho prací. Stálé poznávání a vytváření hlubokých kamarádských vztahů. Usiluje o to zejména prostřednictvím náročného, romantického a účelového pobytu a pohybu v přírodě.*“ (Snopek et al., 1969, s.11). V Jiráskově knize si můžeme také všimnout dvou momentů při tábornickém pobytu, a to je práce a náročnost. Tyto prvky jsou nezbytné při budování táborů, kdy práce se stává součástí přirozenosti společného života v kolektivu. Vede k uvědomění si svého chování, aktivitě, vlastní iniciativě, překonání sobectví a pocitu dobrovolnosti. Táboření je příležitost aktivně nalézt hlubší smysl života. Programy tábornických škol ucelují osobnostní růst dětí díky dalším předmětům, které se přidali k disciplínám techniky táboření a znalost přírody, její ochrany a ochrany životního prostředí. Patří mezi ně pedagogika, rétorika, základy psychologie a metodika her. Díky těmto programům se cílem výchovy nestává učinnost, ale lidskost a kvalita prožitků nejen krásných a příjemných, snad i poznání drsného prostředí (Jirásek, 2019).

4. HRA, JAKO POMOCNÍK

Prvním krokem, aby člověk mohl pomoci k rozvoji dítěte, jak uvádí Kerrová, je znalost vývojové fáze člověka. Každý lékař využívá jednoduchých her k tomu, aby zjistil a hodnotil vývoj dítěte. Tím, jak si hrajeme s dítětem a staráme se o něj, jej podporujeme ve všestranném rozvoji. Více pro něj však uděláme, když použijeme hry, cvičení a hračky, které pomohou k celkovému rozvoji dítěte (Kerrová, 1997). Každý kdo sleduje život člověka od jeho nejtělejšího věku, si všimne, že se jako vývojový činitel velmi brzy objevuje hra. Hra je jakýmsi obrazovým světem, ve kterém se dítě pohybuje tak opravdově, jako dospělý jedinec v reálném světě. Dítě se však při hře rozvíjí jak tělesně, tak i duševně. K utužování zdraví a zlepšování tělesných schopností, k rozvíjení mravních i duševních vlastností člověka se více a více stává hra, ta nám poslouží jako přímý výchovný prostředek. Hrou zapůsobíme na dítě mnohem lépe než pouhými výklady a poučkami (Zapletal, 1958).

Šimanovský (2012) ve své knize uvádí, že podle Riegra se nám dostává do rukou příležitost, kdy hra je lákavou výzvou hrát si s dětmi. Proto neváhejme a dejme se do toho! Máme šanci uvolnit se, najít v sobě spontánní dětské potence, přiblížit se tak dětskému vidění světa a jeho jazyku. Při společné hře si také uvědomíme, kolik úcty a lásky je potřeba dát dítěti. Smyslem nabízených her není jen aktivita a rozvoj osobnosti dítěte, ale také výchovný prostředek, při kterém se ukazují jeho projevy v chování. Hry jsou také příležitostí pro nás rodiče, kdy se vracíme do svého dětství a tím lépe porozumíme svému vlastnímu dítěti.

Při hraní her však velmi záleží na rozpoložení dítěte, na jeho náladě a zaměření zájmů, duševní a fyzické vyspělosti, na chuti určitou hru hrát. Hra má být dobrovolná a tak ani dítě, ani sebe do hry nenutíme. Vždy musíme myslet na takt a citlivost i při horlivém zápalu hry. My jako dospělí, bychom měli zajistit při hře vhodnou atmosféru, kdy tolerance, důvěra a pohoda jsou to nejdůležitější. Hry mají velkou ozdravnou sílu, můžeme je využít k rozvoji několika vlastností a schopností, podle toho při hře klademe větší důraz na některou z nich. Ukáže-li se nějaký problém ještě v začátcích, využijeme hru hlavně jako prevenci, pokud se problém značně rozrostl, je potřeba vyhledat odbornou pomoc. Může se stát, že při hraní her právě odhalíme, že je něco jinak, ale také naopak se může ukázat, že je dítě zdravé a energické. K tomu všemu nám hra slouží a ukazuje se tak její kladná stránka (Šimanovský, 2012). „ *Hra je záležitost svobodného a dobrovolného rozhodnutí zúčastněných a měla by vždycky zůstat především hrou. To znamená zábavou a potěšením.* “ (Šimanovský, 2012, st. 11). Podle odezvy, jakou hra u dětí vyvolává, rozděluje děti do tří skupin. V první skupině

najdeme hráče velmi **aktivní**, až výbojně a hravě se zaujetím, že strhnou ke hře i ostatní děti. Druhou skupinou jsou hráči více závislí na náladě a rozpoložení, jejich počet patří do skupiny největší, jsou to hráči **kolísaví**. Poslední třetí skupinu tvoří děti **pasivní**, ty které se straní kolektivu. Právě těmto dětem by měl vedoucí věnovat největší pozornost, jejich nezájem až plachost může mít hlubší důvod (Zapletal, 1958).

Dle BBC zpravodajského serveru, který cituje průzkum pro anglickou organizaci Play England z roku 2012 a zahraničních expertů, se čas na volnou hru dětí a jejich dětský rozvoj za poslední tři desítky let hodně snížil. Při výzkumu se prokázalo, že více jak polovina rodičů si myslí, že jejich děti mají méně času na hraní, než měli oni. Dnešní děti mají nadměrně plánovaný a organizovaný čas, a to jim brání v rozvoji kreativity a inovaci myšlení, která jsou jim vlastní již od narození (Nadace Proměny Karla Komárka, *Proměny pro školy, Jak proměnit školní zahradu či hřiště*[online], c. 2023-02-26). Na komunitním webu vzdělávacích pracovníků ASDC edge píše americký pedagog Fred Ende: „*Abychom byli skutečně kreativní, potřebujeme mít možnost myslet nad rámec zavedených škatulek, a to vyžaduje vystavení se jedinečným a novým zkušenostem. Vzdělávání musí žáky povzbuzovat k tomu, aby si zvykli na obtíže, které je nutno překonat, přijímání úsudku ostatních a podnikání toho prvního, často strach nahánějícího kroku k prozkoumání něčeho nového a odlišného.*“ (Nadace Proměny Karla Komárka, *Proměny pro školy, Jak proměnit školní zahradu či hřiště*[online], c. 2023-02-26).

4.1 Důležitost hry v kontextu historie

Půjdeme-li po stopách hry do minulosti, proti proudu času, najdeme v historii mnoho jmen slavných pedagogů, myslitelů a umělců, kteří se zabývali hrou. Mezi slavnými jmény najdeme v popředí J. Á. Komenského, J. J. Rousseaua, Johna Locka, obdivovat se můžeme obrazům Petra Brueghela, který na plátna zachytil desítky her. Čím hlouběji půjdeme do minulosti, dostaneme se do starověkého Řecka a Říma, kde žasneme nad myšlenkou olympijských her. V uších nám zazní výroky filosofů Platona a Aristotela, kteří kladli hru na čestné místo. Hru jako důležitou část života dětí i dospělých najdeme i v dávno zaniklých kulturách Číny, Indie a Egypta (Zapletal, 1958).

4.1.1 Otroctví

Děti v otroctví v polovině 19. století v jižní části Spojených států amerických sloužily od tří nebo čtyř let v domě svých pánů, časně ráno vstávaly a začínala jim práce kolem dětí těchto pánů, práce se s narůstajícím věkem stávala obtížnější. Od útlého dětství vyrůstaly s pocitem podřazenosti, nad vodou je držela především podporující komunita, vzor blízkých dospělých a jejich vlastní hra. Jednou z cest jak se děti vyrovnávaly se svou situací v životě v otroctví, byla jejich hra, i když měli málo času a prostoru, v příhodné chvíli hra vždy propukla. Ke hře používaly obyčejné věci, hadříky, provázky, kuličky z hlíny apod. Přehrávaly různé scény ze života dospělých, hra jim pomáhala zapomenout a uniknout z reality života. Jejich hry vyžadovaly vynalézavost a tím přinášely prožitek svobody a nezávislosti (Danišovi, 2020).

4.1.2 Holokaust

Šest miliónů Židů bylo zavražděno během druhé světové války, z toho až milión a půl židovských dětí. Pokud si představíme otroctví jako temnou dobu v dějinách lidstva, tak holokaust bylo peklo na zemi. Když se začali zřizovat ghetta, tisíce dětí přišlo o domovy a své rodiče. Vypukly nemoci, hladomor a dospělí se snažili zachránit své děti za každou cenu. Nešlo jen o záchranu fyzickou, ale také duševní, plánem rodičů bylo vrátit dětem hru. Začali proto v ghettech vznikat soukromá hřiště ve dvorech některých domů, které majitelé půjčovali matkám s dětmi za peníze. Na tyto hřiště se každé dítě nedostalo, byla to otázka peněz, a tak židovská samospráva investovala své úsilí do hřišť veřejných, které však byli předem odsouzeny k neúspěchu. Na ulicích nebylo bezpečno, a přesto uprostřed vši bídy, nebezpečna a umírání chtěli dospělí vyzdvihnout význam dětské hry. Šlo především o terapeutickou, rekreativní činnost, znovuzrození radosti dětí vystavených těm nejstrašnějším zážitkům. Objevily se i takové ghetta, kde židovští duchovní kněží hru zakázali, z důvodu piety, že „*hřbitov není místem pro radovánky*“. Děti si však našli na hraní i ty nejneobvyklejší místa a i v nejhorších časech si hrály s čímkoliv. Hrály si s přírodninami, s paklíky od cigaret, s vozíky pro mrtvé, ve sklepech honily myši a potkany, měly představy o létání, své imaginární kamarády a tím unikaly do světa fantazie, aby si uchovaly zdravou mysl. Postupem času jak se okolnosti stávaly drsnějšími, tak se stávala drsnější i dětská hra. Člověk,

i když je jeho život nejvíce v ohrožení, objevuje ve hře jakýsi vnitřní pud a projev života. Děti si přesto dokážou hrát i v takových nejhorších podmínkách (Danišovi, 2020).

4.2 Hra a mravní výchova

Každá hra, kolektivní nebo individuální, má dvě různé hlediska, na které musíme přihlížet. Hra má mít především výchovný cíl, bez tohoto zaměření se hra může stát samoúčelnou a ztratila by tak svou funkci. Hra má z dítěte formovat člověka v pravém slova smyslu, k tomu jsou zaměřeny hry. Při hře nahlédne vedoucí do duše dítěte hlouběji, než kdykoliv jindy, hra odhaluje stránky osobnosti, které jsou často skryty pod povrchem. Vztah mezi dítětem a vedoucím může dosáhnout kvalitních výchovných výsledků, když vedoucí si získá srdce dětí pomocí dobře zvolené hry (Zapletal, 1958).

4.3 Svobodná hra

V současnosti mnoho dětí ztratilo příležitost, čas a prostor si svobodně hrát. Dostanou-li tuto příležitost, ukáže se, že si neví rady a řada z nich ztratila i schopnost, jak si vytvořit svoji svobodnou hru. Bez organizace dospělých a nápomoci obrazovek neví, jak si mají hrát. Ve školách na hru dávno není místo, dospělí si zapomněli hrát a tak jsme se stali společností, kde dětská svobodná hra vymírá stejně jako některé druhy živočichů a rostlin. Svobodná hra má v dětství a dospívání zásadní význam při fyzickém, duševním, společenském, rozumovém a emočním rozvoji. Děti se pomocí těchto hrátek naučí tvořit, plánovat, rozhodovat, naslouchat druhým, vyjednávat, něco dát a něco brát, překonávat překážky, kontrolovat se, prožívat radost a smích a přitom být spokojeni se svým životem. Někdy v roli rodičů, učitelů či vedoucích kroužků chceme ovlivňovat dětskou hru v touze zdokonalit dovednosti dětí a vnést do hry vlastní cíle, potřeby. Tyto dobře míněné úmysly mají však na dětskou hru negativní vliv, hra přestává být svobodná (Danišovi, 2020).

Danišovi (2020) uvádí, že hra dětem přináší mnoho benefitů. Již výše zmíněné přínosy v rozvoji osobnosti doložil výzkum, i když se ještě nepodařilo prokázat zdaleka všechny. Tvrdí se, že přínosy ze hry se ukazují až v budoucnosti, v dospělosti, neprokazují se okamžitě. Proto je obtížné, jak tyto přínosy hry vědecky změřit a dokázat, jde většinou o efekty spojené s dětstvím a ne jinými okolnostmi v životě člověka. Nedostatek běžných her v dětství může

přispívat k pozdějšímu chování člověka. To o člověku nakonec rozhodne, jestli na něj budou působit negativní vlivy v životě.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

V empirické části bakalářské práce se v první kapitole zabýváme metodologií. Zde jsou obsaženy cíle výzkumného šetření, výzkumné otázky, etika výzkumu, reflexe výzkumu, charakteristika výzkumného souboru, metoda sběru dat. Na závěr tohoto výzkumného šetření je uvedeno zpracování a sepsání výsledků a analýza dat sesbíraných během šetření.

5.1. Výzkumné otázky a cíle

Cílem výzkumného šetření je analyzovat způsob práce vedoucích zájmových kroužků a táborů a posoudit efektivitu volnočasových aktivit s ohledem na specifika dětí se SVP (zjistit, jak pracují vedoucí zájmových kroužků a táborů s dětmi se SVP při společných volnočasových aktivitách v přírodě, v kolektivu s ostatními intaktními dětmi).

Vedení výzkumu bude zaměřeno na vedoucí zájmových kroužků a táborů, kteří pracují s dětmi ve volnočasových aktivitách v přírodě.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je způsob práce vedoucích zájmových útvarů a efektivita volnočasových aktivit s ohledem na specifika dětí se SVP?

Výzkumné šetření v návaznosti na hlavní výzkumnou otázku bude mít čtyři dílčí výzkumné cíle. Prvním dílčím cílem výzkumu je zjistit, čím se liší práce vedoucího kroužků a táborů u dětí se SVP a dětí intaktních v kontaktu s přírodou. Pro tento výzkum byli záměrně osloveni vedoucí kroužků a táborů, které jsou organizovány v přírodě. Vedoucí mají nejméně dvouletou praxi v této oblasti. Druhou částí výzkumu je šetření návštěvnosti zájmových kroužků a táborů dětmi se SVP, použití metody a hry při práci s těmito dětmi a zjistit, co pomáhá vedoucímu pracovat se specifiky dětí se SVP.

Dílčí výzkumné otázky:

1. Navštěvují děti rády zájmové kroužky, aby byly v kontaktu s přírodou?
2. Navštěvují tyto zájmové kroužky také děti se SVP?
3. Jaké jsou používány metody a hry pro práci s dětmi se SVP?
4. Co by pomohlo vedoucímu při práci s dětmi se SVP?

Na odpověď hlavní výzkumnou otázku, byly připraveny doplňující otázky k rozhovoru pro vedoucí pracovníky zájmových kroužků v kontextu s přírodou. Díky těmto doplňujícím otázkám bude možné odpovědět na dílčí výzkumné otázky uvedené výše. Doplňující otázky k rozhovoru jsou součástí přílohy č.1.

5.2 Etika výzkumu

Všichni respondenti byli předem informováni o tématu a povaze výzkumu, o jeho průběhu pomocí rozhovoru. Témata, která se budou v rozhovoru vyskytovat, byla respondentům předem poskytnuta. O nahrávání rozhovoru pro účely následného přepisu do bakalářské práce, byli respondenti předem obeznámeni, a to i se souhlasem, že audio nahrávka nebude přímou součástí této bakalářské práce. Zároveň byli obeznámeni s tím, že vyjmuté části rozhovoru budou použity ve výsledkové oblasti bakalářské práce. Respondenti obdrželi informovaný souhlas (viz. příloha 2), ve kterém byli informováni, že mají právo na některé otázky neodpovídat, dočasně rozhovor přerušit či jej ukončit bez udání důvodu.

Při realizaci kvalitativního výzkumu nesmí výzkumník zapomínat na etickou stránku výzkumu. Důležité etické zásady podle Hendla (2016), je při výzkumu nutné dodržovat. Souhlas může mít aktivní i pasivní formu, při aktivní formě je dokument patřičně podepsán respondentem, při **pasivní formě** může dojít k odmítnutí respondentem dokument podepsat (**i tato forma souhlasu se vyskytuje v rámci tohoto výzkumného šetření**). Nesmí dojít k žádnému zatajení informací výzkumníkem, pokud se tak stane, je povinností výzkumníka všechny tyto informace respondentovi oznámit na konci výzkumu.

5.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum není veden v konkrétní organizaci, ale je zaměřen na vedoucí různých kroužků, pracujících s dětmi v kontextu s přírodou. V této bakalářské práci je výzkumným vzorkem 5 vedoucích kroužků a táborů. Čtyři vedoucí vedou jak kroužek, tak organizují tábory, jedna vedoucí je pedagogem na speciální škole a vede tábor pro tyto děti. Všichni pochází z Jihomoravského kraje z regionu Slovácko. Výběr respondentů byl proveden podle určených kritérií. První kritérium bylo, že vedoucí pracují s dětmi se SVP na vícedenních pobytech v přírodě. Druhé kritérium stanovovalo délku praxe více jak dva roky. Výzkumník si vybral a oslovil tyto vedoucí osobně.

Všichni respondenti tohoto výzkumného šetření pracují jako vedoucí kroužků a táborů v různých organizacích, tři respondenti jsou ženy a dva muži. Jejich věk se pohybuje od 32 do 63 let. Všichni respondenti se svou účastí na výzkumu souhlasí a zároveň splňují všechna určená kritéria. Vybraní respondenti jsou více charakterizováni níže.

Jana, 63 let, pracovala několik let na ČD. Po mateřské dovolené začala pracovat jako skupinový vedoucí na místní základní škole. Po změnách režimu začala pracovat jako interní pracovník DDM, při zaměstnání vystudovala vysokou školu jako pedagog volného času. Při DDM pracuje doposud, organizuje několik táborů, víkendových akcí a vede několik kroužků.

Katka, 51 let, vystudovala vysokou pedagogickou školu, jako speciální pedagog pro 1. stupeň ZŠS. V tomto oboru pracuje doposud. Při ZŠ a PŠ provádí pobytové školy v přírodě a tábory, kde jsou přihlášeny děti ze ZŠ a PŠ v které pracuje. Pracuje speciálně s třídou dětí s PAS na 1.stupni.

Bára, 48 let, vystudovala střední průmyslovou školu strojírenskou, několik let pracovala na železnici. Po mateřské dovolené absolvovala 120 hodinový kurz pro asistenty pedagoga, dále absolvovala kurz základy pedagogiky, psychologie a vedení dětí pro externí pracovníky DDM a SVČ v rozsahu 90 hodin. Nyní studuje na pedagogické fakultě studijní obor vychovatelství a speciální pedagogika. Jako vedoucí kroužků a táborů pracuje celkem 20 let.

Lukáš, 32 let, vystudoval učební obor s maturitou v oboru lesnictví, je pracovníkem LČR. Desátým rokem je aktivním členem rybářství, kde je vedený jako porybný. Absolvoval kurz základů pedagogiky, psychologie a vedení dětí pro externí pracovníky DDM a SVČ v rozsahu 90 hodin. Kroužek rybářství je vedený pod Svazem rybářů. Tábory s rybářskou tematikou organizuje s rybářskou celebritou Jakubem Vágnerem.

Pavel, 47 let, vystudoval učební obor s maturitou v oboru zemědělství, je pracovníkem povodí Moravy, kde udržuje průjezdnost Bařova kanálu. Již několik let je členem Aktivní zálohy ozbrojených sil ČR. Absolvoval kurz základů pedagogiky, psychologie a vedení dětí pro extrémní pracovníky DDM a SVČ v rozsahu 90 hodin. Několik let vede vodácký a turistický kroužek, je vedoucí táborů DDM.

Respondent	Věk	Vzdělání	Počet let praxe
Jana	63	VŠ pedagog volného času	34
Katka	51	VŠ pedagog 1.stupně ZŠS	20
Bára	48	SŠ +Kurz AP + Kurz zákl. pedagogiky VČ	20
Lukáš	32	OU + Kurz základy pedagogiky VČ	8
Pavel	47	OU + Kurz základy pedagogiky VČ	12

Tabulka č.1: Věk, vzdělání a doba praxe vedoucích zájmových útvarů ve VČ (Vlastní zpracování).

5.4 Metoda sběru dat

Tato bakalářská práce je aplikována metodou kvalitativní výzkumné strategie s využitím polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovor se nejčastěji používá při aplikaci metody sběru dat v kvalitativním výzkumu. Značíme ho jako hloubkový rozhovor. „Lze ho charakterizovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním tazatelem několika otevřenými otázkami.“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 159).

Pro rozhovor je vhodné vybrat vždy klidné a příjemné prostředí, aby respondenty nic nerušilo při rozhovoru. Všechny naplánované schůzky k realizaci rozhovorů byly několik dnů předem domluveny a to s tím, jak dovolovaly časové možnosti respondentů. Před začátkem rozhovorů všichni respondenti znali téma, cíl a účel výzkumného šetření. Předem znali téma bakalářské práce, byli seznámeni blíže s informacemi, které jim přiblížily obsah podaných otázek z rozhovoru. Rozhovor byl rozdělen na 4 okruhy, ke každému okruhu byly připojeny otázky vycházející z teoretické části bakalářské práce. Seznam podaných otázek je uveden v příloze

č.1. Respondenti byli ujistěni o své anonymitě u prováděného výzkumu a z tohoto důvodu byla jména respondentů zaměněna. Po oznámení a podáním souhlasu s nahráváním rozhovoru bylo zapnuto nahrávací zařízení a respondentům byly kladeny otázky. Rozhovor se uskutečnil v rozmezí 15 - 30 min. V závěru rozhovoru, respondenti měli možnost se rozhodnout a dodat své doplňující informace k prováděnému výzkumnému šetření. Všem respondentům bylo poděkováno za ochotu při realizaci tohoto výzkumného šetření. Všichni byli seznámeni s tím, že informace nahrané z jejich rozhovorů pro realizaci výzkumu při bakalářské práci, nebudou nikomu jinému dále poskytnuty. Nahrávky těchto rozhovorů jsou uloženy v autorčině archivu. Součástí přílohy č.3 jsou přepsány dva rozhovory, ostatní respondenti nedali souhlas k přepisu a zveřejnění.

5.5 Metoda analýzy dat

Pro tuto bakalářskou práci byla zvolena výzkumná metoda analýzy otevřeného kódování. Dle Švaříčka a Sedřové (2007) je při otevřeném kódování provedeno rozbití textu na jednotky, kterým jsou přidělena jména. S těmito pojmenovanými částmi textu nadále výzkumník pracuje. Hendl (2016) uvádí otevřené kódování pomocí seznamu témat, který vede výzkumníka k postupnému třídění, kombinování a doplňování tohoto seznamu. Položená výzkumná otázka a styl práce výzkumníka vedou k volbě, kterou z těchto možností si výzkumník vybere. Pro tematické rozkrytí textu je důležité dodržet cíl kódování.

U získaných a přepsaných rozhovorů, bylo provedeno vytisknutí a rozdělení na části textů, ke kterým byl přiřazen kód. Pro otevřené kódování byla zvolena metoda papír a tužka, při které byly texty rozhovorů nejprve analyzovány a pak rozděleny na určené části. Ševčík a Sedřová (2007) uvádí, že určitá část neboli jednotka může být samotné slovo, spojení slov, věta či odstavec. Z těchto zaznamenaných kódů výzkumník vytvořil seznam, který rozdělil do čtyř výzkumných kategorií. Tyto kategorie vznikly danými zkoumanými tématy.

Kategorie	Šetřená témata (z pohledu vedoucího kroužků v kontextu s přírodou)
Zájmové kroužky v kontaktu s přírodou	Zájem dětí a náplň kroužků spojené s přírodou
Děti se SVP v zájmovém kroužku	Analýza způsobu práce vedoucího kroužků s dětmi se SVP
Metody a hry při práci s dětmi se SVP	Posouzení efektivity volnočasových aktivit u dětí se SVP
Co pomůže vedoucímu při práci s dětmi se SVP	Pomoc pro vedoucí při práci s dětmi se SVP

Tabulka č.2: Výzkumné kategorie (Vlastní zpracování)

6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této části bakalářské práce jsou představeny výsledky výzkumného šetření provedeného metodou kvalitativního výzkumu ve čtyřech zjišťovaných kategoriích. Výzkumné kategorie jsou zaměřeny na šetření určitých témat.

6.1 Zájmové kroužky v kontaktu s přírodou

Všichni respondenti uvedli, že zájem dětí o kroužky a tábory konané v přírodě roste. Ne každé dítě se dostane do přírody se svými rodiči a ne každý rodič si umí s dětmi v přírodě hrát a trávit s nimi čas v tomto duchu. Jak uvedla respondentka Bára: „*Je to pro ně změna a také prostředí, kam se s rodinou málo dostanou.*“ Respondenti dále uvádí druhy navštěvovaných kroužků a táborů se zaměřením na přírodu. Nejraději děti navštěvují různé druhy typu turistických kroužků, ať jsou to skautské, turistické, junácké, přírodovědné. Dále rády navštěvují kroužky rybářské, kde si mohou splnit zkoušky na rybářský lístek a naučit se chytat ryby v praxi. V tomto zaměření jsou vedeny i rybářské tábory. Mezi další oblíbené kroužky patří včelařské, myslivecké a v neposlední řadě oblíbené vodácké kroužky s navazujícími putovními tábory. Na položenou otázku – **Navštěvují děti rády zájmové kroužky, aby byly v kontaktu s přírodou?** respondent Lukáš uvádí: „*Za mě je to hlavně*

rybářský kroužek, ale myslím si, že i spousta jiných, skautský, vodácký a taky tábory rybářské a jiné.“

Mezi priority vedoucích patří zkušenosti získané dlouholetou praxí při vedení kroužků, táborů a škol v přírodě. Díky svému zaměření zájmových kroužku se dostávají k řešení nevšedních situací při pobytu v přírodě s dětmi. Každý vedoucí by měl být flexibilní a stále ve střehu, aby mohl tyto situace řešit co nejefektivněji. Na otázku **jak dlouho pracují jako vedoucí**, odpovídal každý respondent po svém. Respondent Lukáš pracuje jako vedoucí kroužku teprve dva roky, ale jako vedoucí táborů osm let. Jana pracuje celkově již 34 let jako vedoucí volného času, Bára vede kroužky již 20 let, ale jako vedoucí táborů 8 let. Pavel v tomto roce ze zdravotních důvodů jako vedoucí nepracuje, pracoval však 15 let při vedení kroužků a táborů. Nakonec Katka nepracuje jako vedoucí kroužků, ale připravuje a vede děti ve škole v přírodě již 20 let.

V zájmových kroužcích a táborech ve spojení s přírodou se buduje a rozvíjí vztah k přírodě. Děti se zaměřují na poznávání přírody, její ochranu, jak se k přírodě chovat. V tomto výzkumném šetření byla respondentům položena dílčí výzkumná otázka ke kategorii – Zájem dětí a náplň kroužků spojené s přírodou.

Respondenti na otázku - **Myslíte si, že tyto kroužky vedou k rozvíjení vztahu k přírodě a čím konkrétně?** odpověděli:

Jana: *„Tyto kroužky určitě všechny vedou ke vztahu k přírodě, protože jak třeba rybáři, tak i turistický kroužek jim ukazuje, jak s tou přírodou zacházet.“*

Katka: *„V přírodě se děti také hodně naučí pozorovat, všimnout si věcí kolem sebe a pak to mohou využít také třeba v prvouce, přírodopisu. Naučí se ji mít rádi a nebát se některých živočichů.“*

Bára: *„Dávají pozor, jestli nezašlápnou nějakého broučka, nebo kytičku. Lépe se v přírodě cítí, víc poznávají věci kolem sebe, a taky tím přírodu lépe poznávají.“*

Lukáš: *„Jakože, děti poznávají přírodu celkově, poznávají ryby, poznávají stromy, všechny živočichy, a hlavně klademe důraz na to, jestli se k té přírodě chovají hezky. A ty děti si to už dneska z těch kroužků přináší domů a učí to své rodiče.“*

Pavel: *„Vlastně každý pohyb v přírodě a každá dovednost, kterou při pobytu v přírodě děti získají, se v nich uloží a získají potom větší jistotu a cítí se v té přírodě líp a bezpečně.“*

U všech dotazovaných respondentů byla nejčastější odpověď, že děti získávají lepší vztah k přírodě, když ji lépe poznávají prostřednictvím pobytu v přírodě.

Všechny výše uvedené kroužky se propojují společnou náplní, a tou je spojení s přírodou. Respondenti uvedli náplň svých útvarů takto:

Jana: „*Máme vždycky nějakou celotáborovou hru, zaměřenou na některé oblíbené téma. A tím způsobem nasměrujeme děti, aby to pasovalo, do té naší hry, tak aby to gradovalo. S tím, že ve finále je hurá, něco jsme dokázali, získali. Hry máme většinou v lese, na louce, podle počasí někdy i vevnitř.*“

Katka: „*Při pobytech s dětmi na škole v přírodě máme dopoledne většinou lehčí výuku vzdělávání základních předmětů jako je matematika, český jazyk, a to i formou her v přírodě. Výuka se také koná venku pod přístřeškem u lesa. Odpoledne míváme procházky do přírody v okolí, třeba kolem rybníka, na blízkou farmu, po naučné stezce nebo do lesního baru. Kde je spousta aktivit pro děti, jako poznávání hub, rostlin a živočichů. Tvoření pro maminky máme také venku, aby děti byly co nejvíce na vzduchu.*“

Bára: „*Jak už jsem řekla dřív, náplň našeho útvaru turistického kroužku je chození do přírody, poznávání přírody a tábornické dovednosti. Učíme děti vztahu k přírodě, vztahu mezi sebou v kolektivu, učí se tábornickým dovednostem tak, aby uměli v přírodě přežít, aby se uměli o sebe postarat...*“

Lukáš: „*Jako náplň je to rybaření a věnujeme se dětem i přes zimu, to jsme v učebně, kde vlastně s dětma pracujeme a připravujeme je na rybářský lístek, pak s dětma chodíme ven.*“

Pavel: „*Vlastně v soužití s přírodou v takovém tom trampském duchu, kdy se vlastně děti seznamují, jak s pravidly pobytu v přírodě k respektu k přírodě, jak se v té přírodě chovat, jak v ní tábořit a jak se vůbec o sebe v přírodě postarat. Schůzky jsou většinou zaměřené tematicky k tábornickým dovednostem.*“

Většina náplně uvedených útvarů je spojena s přírodou. Respondenti popisovali zaměření na poznávání a ochranu přírody, tábornické dovednosti v kontextu pobytu v přírodě.

Co se týká přínosů pobytu v přírodě pro děti, odpovídali respondenti ve svých odpovědích na otázku - **Jaký přínos může mít pro dítě pobyt v přírodě?** následovně:

Jana: „*Oni jsou takoví **klidnější, vyrovnanější**, ty děti jsou úplně jiné než doma, nebo ve škole, prostě kontakt s tou přírodou v nich **zvyšuje klid a větší pohodu**.*“

Katka: „*Děti se **lépe poznávají mezi sebou**, učí se **spolupracovat** a taky **osamostatňovat se v sebeobsluze**.*“

Bára: „*Pobyt v přírodě má pro děti přínos takový, že určitě se naučí více **samostatnosti, jednat a zacházet s věcmi, které má**. Také se naučí jak **zacházet s kamarády**, jak s nimi **vyjít ve vztahu**, jak s nimi **spolupracovat**.*“

Lukáš: „*Myslím si, že to je hrozně **uklidňující pocit pro to dítě**, že ho to prostě **zklidní, uklidní**. A to prostě dokážu s nimi **tu pozornost tam udržet a tu trpělivost do nich dostat**.*“

Pavel: „*Právě k **získání sebejistoty a odpovědnosti vůči sobě**, k přírodě i kolektivním vztahům a **práce v tom kolektivu**, děti si pak uvědomují, že vlastně nejsou jediní. V dnešní době možná dobře, když děti dostávají takový **nadhled**, že nejsou jediní na světě.*“

Velkými přínosy pro dítě při pobytu v přírodě se ukazuje zkvalitnění života, získávání dovedností, zkušeností, kolektivní spolupráce a soužití, samostatnost a soběstačnost dětí. Prohlubuje se jejich trpělivost, pozornost a celkové psychické zklidnění.

Respondenti se věnují dětem v zájmových kroužcích, jezdí s nimi na tábory a školy v přírodě, aby zkvalitnili jejich vztah k přírodě, kolektivní soudržnost při práci a naučili je samostatnosti v obsluze o svou vlastní osobu. Děti pomocí takto orientovaných kroužků jsou lépe připraveny na život a je jim poskytnut dobrý základ do jejich budoucnosti.

Kategorie	Vztah dětí (1-5) k zájmovým kroužkům spojených s přírodou	Kód "n"
Zájem dětí a náplň kroužků spojené s přírodou	1. Zájem o kroužky spojené s přírodou	(n= 17)
	2. Dlouholetost práce vedoucího kroužku v kontextu s přírodou	(n= 8)
	3. Rozvíjení vztahu k přírodě	(n= 31)
	4. Náplň kroužku ve spojení s přírodou	(n= 38)
	5. Přínosy pobytu dětí v přírodě	(n= 37)

Tabulka č.3: *Vztah dětí (1-5) k zájmovým kroužkům spojených s přírodou, n=(„numero“) hodnota= celkový počet výskytu daného kódu (Vlastní zpracování).*

6.2. Způsob práce vedoucího zájmového kroužku s dětmi se SVP

Při analýze způsobu práce vedoucího zájmového kroužku s dětmi se SVP byla respondentům položena otázka, jestli navštěvují jejich útvar děti se SVP. Respondentům bylo objasněno, kdo jsou děti se SVP. *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.“* (Zákony pro lidi, 2023). Respondenti odpovídali souhlasně, že s takovými dětmi se setkávají v každém svém útvaru aspoň jednou. U táborových pobytů v přírodě, kde je větší množství dětí, se tyto děti objevují více.

Respondenti na otázku zda **je některé dítě se SVP ve skupině dětí zájmového kroužku a znají-li jeho postižení**, odpovídali kladně. Vedoucí znají a mají přehled o dětech se SVP ve svém útvaru, znají jejich věk i druh postižení, pokud je postižení diagnostikováno. Dále respondenti uvádějí, že **komunikace s rodiči těchto dětí** je na dobré úrovni. Vše je ovšem na rodičích a jejich zodpovědném přístupu k vedoucímu a ostatním dětem. Stane se, že někteří rodiče se moc nezmiňují o postižení, ale většinou rády poskytnou informace z důvodu komfortu svého dítěte. Také jsou si vědomi případných problémů, kterým chtějí předcházet. Otázkou **jestli respondenti vědí, jak s dítětem komunikovat a jednat**, nebyli zaskočeni. Každý má svůj osobitý způsob dle svých znalostí a zkušeností. Respondent Lukáš uvádí: *„Podle sebe, tak jak to cítím s tím, že jsem už několik dětí takto měl. Rukama mi jich několik prošlo, tak jedním tak, jak to vyjde. Mně to zatím vychází ze situace, na to se nedá nějakým způsobem připravit.“* Respondent Pavel řekl: *„Popřípadě měnit k nim trošku ten přístup, spíš individuálně a některé věci jim líp vysvětlit a dát při tom pozor, jestli opravdu vnímá, co mu říkám.“* Bára uvedla v rozhovoru, že: *„Každé dítě je jiné, některému se musí vše vícekrát opakovat, na některé se musí pomalu a jednoduše, nepoužívat moc složité věty a pravidla. Na někoho musíte být důraznější, ale ne křičet, jen důraznost a důslednost.“* Ostatní uvádí, že komunikace s dětmi se SVP a přístup k nim, je hlavně o trpělivosti, vysvětlování, opakování, chválení a individualitě. Práce s dětmi se SVP je jiná než s intaktními dětmi v tom, že se musíme na děti více soustředit, mít individuální přístup, jednat citlivě bez předsudků. Tyto děti potřebují více pozornosti, dostávat větší počet příležitostí než ostatní děti. Důležitá je

pochvala za každou dobře splněnou věc. Na poslední otázku - **Jaké jsou vztahy dětí intaktních s dětmi se SVP?** respondenti odpověděli:

Lukáš: „*Já si jich prostě dokážu všechny srovnat do jedné roviny a poslouchají mě. Jak tady tyto děti poslouchají, tak poslouchají i normální děti. Vždycky se snažím ten kolektiv jako stmelit, aby si prostě navzájem pomáhali.*“

Jana: „*Někdy je to trošičku problematické, protože vysvětlit ostatním dětem, že on je jiný, že má vlastně nějakou poruchu, je těžké. Musíme ty děti stmelit a tak nějak je navést, aby se neposmívali, aby si z něj nedělali toho třídního kašpara, aby to prostě pochopili a vzali ho takového jaký je.*“

Pavel: „*Děti někdy umí být škodolibé, posmívají se a dělají naschvály, ale spíše jsou vztahy dobré. Časem a v průběhu spolupráce si děti uvědomují, jaký je to vlastně problém a že ten člověk za to nemůže.*“

Práce s dětmi se SVP a dětmi intaktními je odlišná. Děti je potřeba stále vzájemně stmelovat, předcházet škodolibosti a posměškům. Intaktním dětem se musí předem vysvětlit důvod jinakosti dítěte tak, aby dítě se SVP bylo zařazeno do kolektivu bez předsudků a nenásilně. Tak, aby všichni mohli spolupracovat, radovat se a pomáhat si navzájem při různých činnostech. Tím se dítě se SVP bude v daném kolektivu cítit dobře, potřebně a nebude mít zábrany zájmový útvar navštěvovat.

Kategorie	Analýza způsobu práce (1- 6) vedoucího s dětmi se SVP	Kód "n"
Analýza způsobu práce vedoucího kroužku s dětmi se SVP	1. Dítě se SVP v zájmovém kroužku	(n=11)
	2. Znalost jeho postižení a věku	(n=25)
	3. Úspěšná komunikace s rodiči	(n=24)
	4. Úspěšná komunikace a přístup k dítěti se SVP	(n=29)
	5. Jinakost práce s dítětem se SVP než s intaktními dětmi	(n=48)
	6. Urovnávání vztahů mezi dětmi ve skupině	(n=30)

Tabulka č.4: Analýza způsobu práce (1- 6) vedoucího s dětmi se SVP, n= (numero) hodnota= celková četnost výskytu daného kódu (Vlastní zpracování).

6.3 Posouzení efektivity volnočasových aktivit u dětí se SVP

V této části výzkumu provedl výzkumník posouzení účinnosti volnočasových aktivit u dětí se SVP. Šetřením zjišťoval, které aktivity mají děti nejraději, jaká je oblíbenost individuálních her a kolektivních her a prací. Zjišťoval jakou metodu a hru použije vedoucí pro práci s dětmi se SVP. S hrou a aktivitami v přírodě je také spojené chování dětí, zvláště dětí s problémy v chování, které patří také do kategorie SVP. V neposlední řadě se výzkumník dotazoval na zvládnutí vícedenního pobytu v přírodě u dětí se SVP. Na první otázku – **Jaké jsou používány metody a hry pro práci s dětmi se SVP**, respondent Lukáš v rozhovoru uvedl metodu úpravou aktivity: „*Vždycky jsme tu hru nějakým způsobem upravili, aby on mohl prostě hrát. Ale vždycky se ho snažím do té hry prostě zařadit.*“ Respondentka Bára používá metodu ukázkou: „*Metoda ukázkou je lepší, nejenom o tom mluvit, ale třeba jim to předvést, a pak tomu víc porozumí.*“ Jinou metodu práce s dětmi se SVP, metodu vícečetného opakování používá respondentka Jana: „*Já jim to i dvakrát, třikrát i čtyřikrát zopakuji a ještě se zeptám, jestli tomu rozumí, když nerozumí, tak se mu to snažím zjednodušit.*“

Děti mají rády různé aktivity, někdy jsou to klidné a kreativní, jiné jsou hodně pohybové a sportovní. **Jaké aktivity má dítě se SVP nejraději**, odpověděla respondentka Jana podle svých zkušeností z tábora: „*U nás na táboře si děti od rána do večera hrají, tam jsou v neustálém pohybu, oni se tímto způsobem vybijí, vyběhají. A tím, že jsou v přírodě, oni se tam uklidní, jsou takový klidnější, nemají v sobě pak takové napětí, ta nahromaděná energie se uvolní, pak nezlobí a nevykřikují.*“ U rybaření probíhají aktivity klidným způsobem, tam je naopak potřeba soustředění, trpělivost a výdrž, aby dítě chytlo rybu. V těchto aktivitách se projevuje spíše individuální práce. Respondent Lukáš má většinou zařazeny tyto aktivity, i když kolektivním sportovním hrám se při pobytu s dětmi nebrání. Jeho odpověď na druhou otázku je: „*Konkrétně to rybaření, oni fakt vydrží a víc než normální děcka, oni fakt se prostě na to soustředí.*“ Podle respondentky Báry záleží na druhu postižení: „*Pokud je to dítě hyperaktivní, tak určitě má rádo nějaké pohybové, bojové hry, akční hry, sportovní, kde se hodně hýbe. Pokud jsou to děti třeba introvertní, třeba děti s autismem, nebo se jen straní kolektivu, tak ty zase mají rády hry spíše klidnější, kde se nemusí moc předvádět.*“ Z tohoto šetření vyplynulo, že děti mají rády aktivity různé, klidné i pohybové, především záleží na osobnosti dítěte. Každé dítě je individuální a má rádo jakoukoliv aktivitu, která mu nebrání v jeho přirozenosti a rozvoji osobnosti.

Na projev dětí při individuální práci respondenti odpověděli různě, uvedli, že se jedná opět o individualitu dítěte. Z pohledu postižení některým dětem může individuální práce velmi vyhovovat, pro jiné se stává obtížnou. Respondent Lukáš nám přiblížil situaci v rozhovoru: *„Na poznávání ryb třeba míry a délky ryb, to spíš hádají, nedokážou se na to takovým způsobem soustředit. Nezamyslí se nad tím, prostě, to co ho napadne, to tam napíše.“* Pavel má podobnou zkušenost, kterou zmínil při položené otázce: *„Když dostane nějaký úkol jenom individuální, je to ztráta soustředěnosti a odbíhání od tématu. Je nutné to dítě směřovat pořád tím správným směrem, ale nenásilně, jinak ztratí zájem úplně.“* Katka naopak nám sdělila, že děti na škole v přírodě rády pracují na individuálním úkolu, ale jedná se o úkol kreativní: *„Vyrábíme různě dárečky pro maminky, jsou to třeba barvičky na sklo, pájeme dřívka, fixami malujeme hrnečky, začali jsme i batikovat. Děti mají rády všechny tyto klidné aktivity, ještě si k tomu pouštíme hudbu a je nám fajn.“* V šetření se ukázalo, že individuální práce pokud není kreativní, dětem spíše nevyhovuje, nedokáží se soustředit pořádně na práci, potřebují podporu, aby vydržely a soustředily se.

Každé dítě dává přednost jinému způsobu a druhu her, některé děti mají rády kolektivní hry, společnou práci a zábavu, kde se mohou otevřít a ukázat. Většinou se při těchto hrách dostávají do velkého zápalu pro hru. Překračují své hranice, získávají bohaté zkušenosti a dovednosti, projevuje se nápaditost, strategie myšlení a charakter jedince. I děti se SVP se rády zapojují do těchto kolektivních her, často mají prožitky hlubší než děti intaktní. Mají potřebu se více zapojit a pomáhat. Tak jako uvedla Jana ve svém rozhovoru o jednom chlapci: *„To on by všechno chtěl komentovat, všechno, jak by se to mělo správně dělat, on prostě se chce zapojit a vykřikuje u toho, až ho musíme zklidňovat. Chce prosadit prostě to svoje do těch her, je takový až dravý, akční a taky u toho hodně hlučný. Pomáhá nám motivovat ostatní děti, hodně pomáhá.“* I Lukáš nám sdělil podobnou zkušenost: *„Říkám, já jim dávám větší příležitost než normálním dětem, takže se v kroužku i na táborech zapojují prostě úplně běžně a nakonec je to vždycky baví. Dávám jim víc příležitostí, aby je to zaujalo, aby je to bavilo.“* Pavel se vyjádřil v rozhovoru takto: *„No prostě vážně dobře, je to baví, smějí a užívají si to. Ale pokud je to přestane bavit, nebo je hra nezaujme, nebo se necítí komfortně, tak utíkají z hry ven a pak chtějí být jen pozorovatelé.“* Výsledkem šetření dané dílčí otázky je, že kolektivní hry a práce jsou oblíbené mezi dětmi intaktními i dětmi se SVP. Děti se rády zapojují, baví je hrát hry a chtějí hodně pomáhat ostatním dětem a i vedoucím při přípravě.

Na táborech a pobytech v přírodě, tak jako všude jinde, dochází při spolupráci s kolektivem k problémovému chování. Každý vedoucí určitě za svou dlouholetou praxi se setkal s těmito

případy, kdy musel řešit některé vyhocené situace. Na otázku – **Jsou některé situace, při kterých dochází k problémům v chování u dětí se SVP?** bylo respondenty odpovězeno: Jana: „*Svých chováním způsobí to, že třeba pokazí hru, že způsobí její přerušeni, protože zrovna udělal něco, co nechtěl, prostě si nepohlídá svoje emoce, nezvládne nápor té energie.*“

Lukáš: „*Setkal jsem se s tím taky několikrát, je to většinou při posmívání, když třeba něco neví, kolektiv se začne smát.*“

Bára: „*Například, chlapec na táboře měl vysazenou medikaci, a to se následně odrazilo v jeho chování. Toto dítě se stalo pro sebe a své okolí nebezpečné, ohrožoval děti kolem sebe a museli jsme vždycky nějak přiměřeně zasáhnout.*“

Pavel: „*K problémům dochází ve volném čase, když nejsou děti nějak zaměstnaní, když se začnou nudit, nebo je jim dlouhá chvíle. To začínají zkoušet různě, co je napadne a netuší, jaké tím způsobí problémy, neuvědomí si ty následky.*“

Respondenti uvedli, že problémy v chování se objevují u všech dětí ve volném čase, ale častěji u dětí se SVP a s problémovým chováním. Přesto zůstává na vedoucím, jak předchází těmto situacím, aby nedošlo k problémovému chování. Včasným zásahem odvrátí nežádoucí situaci a následné problémy, které je potřeba posléze řešit.

Všechny děti přesto na delší vícedenní pobyty nejezdí, ne každý je na to připraven. U dotazu, jak zvládají děti se SVP tyto vícedenní pobyty v přírodě, odpověděli všichni respondenti naprosto stejně. Vícedenní pobyty zvládají děti se SVP velmi dobře, těší se na ně a nemohou se dočkat. Pavel v rozhovoru uvádí, že: „*To nesou velice dobře, protože jsou zaujatí, fascinovaní přírodou někdy až tak, že otevřou, uvolní se, zklidní se, zapomenou na svou bublinu, ve které doma žijí.*“ Lukáš uvedl stejné zkušenosti: „*Ale děti to zvládají dobře, je jim dobře venku v té přírodě. Jim se líbí sedět u vody, oni se tak zklidní.*“ Jana uvedla: „*On se vždycky strašně těší, nemůže se dočkat a tak chodí a pořád chce pomáhat. Zvládají to velice dobře tam venku.*“

Všichni respondenti se shodli, že děti se SVP nemají problém při vícedenním pobytu v přírodě a že se na tyto pobyty vždy velmi těší. Dětem je v přírodě dobře a prospívá to k jejich koncentraci, uklidnění a odpoutání od reality běžného života. Dostávají se do jiného světa, plného her a zábavy bez běžných každodenních překážek, bolestí a starostí.

Kategorie	Posouzení efektivity aktivit (1- 7) ve volném čase u dětí se SVP	Kód "n"
Použité metody a hry pro práci s dětmi se SVP při pobytu v přírodě	1. Metoda a hra	(n=33)
	2. Aktivity klidné	(n=10)
	3. Aktivity pohybové	(n=19)
	4. Individuální práce	(n=17)
	5. Kolektivní hra a práce	(n=24)
	6. Problémy v chování	(n=26)
	7. Zvládnutí vícedenního pobytu	(n=34)

Tabulka č. 5: *Aktivity ve volném čase s dětmi se SVP v kontextu s přírodou (Vlastní zpracování).*

6.4 Pomoc vedoucímu kroužků při práci s dětmi se SVP

Největší pomocí u dotazovaných vedoucích při práci s dětmi se SVP, odpověděli respondenti, že nejcennější a nejméně dostupný je čas. Čas a prostor k seznámení, mít příležitost dítě lépe poznat a porozumět mu. Možnost se přenést do jeho světa, vnímat jeho pocity a prožitky jeho očima. Dalším pomocníkem je spolupráce s rodiči na kvalitní úrovni, aby se rodiče neostýchali mluvit o svých dětech ve všech jejich nedostatcích a kvalitách. Tím by se předcházelo spoustě situacím s problémovým chováním jak u dětí se SVP, tak u dětí běžných. Ne vždy se podaří předcházet vyskytujícím se problémům. A v neposlední řadě jsou to peníze. Každý vedoucí se potýká s finančním nedostatkem pro realizaci svých plánů směřujících k zážitkům dětí. Jsou potřeba rekvizity, vybavení, a to v některých kroužcích ve větší hodnotě peněz (např. rybaření), kde vedoucí chtějí dětem pomoci k zážitku úspěchu. Tak také na odměny pro děti, za jejich vytrvalou snahu a úspěchy při aktivitách. Respondent Lukáš na otázku pomoci odpovídá: „ *Kdybych měl větší finanční podporu...Jakože větší podporu od toho, pod kým my to děláme ten kroužek. Abychom mohli nakoupit ty pomůcky, na to chytání.*“

Na dotaz, zda **potřebuje dítě se SVP svého asistenta při pobytu v přírodě**, odpovídali respondenti různě. Sami v sobě hledali a přemýšleli nad názorem, co by bylo lepší. V některých případech asistenci odmítali z důvodu vytržení dítěte z kolektivu, kdy dochází

k určité separaci. Nesouhlasí s pomocí asistenta při práci, kdy dítě se má naučit pracovat určitým způsobem a není k tomu nuceno vlastní vůlí, protože to asistent udělá za něho. Mnoho snahy pomoci bývá často škodlivé. Většina dětí je soběstačná a nepotřebují asistenci z tohoto důvodu. Tato výpomoc asistence vede někdy k pohodlnosti dětí. Respondent Pavel není zrovna nakloněn asistenci, podle něj asistent dítě izoluje od ostatních dětí: „*I když by zůstal v rámci kolektivu, ale nespoupracoval s ostatníma dětma, že by zůstal zase ve své bublině a zase jenom s tím asistentem, tak to dobře není.*“ Svůj názor na asistenci z tohoto pohledu sdělil respondent Lukáš v rozhovoru takto: „*Ale to už si myslím, že se nemůže zapojit do toho kolektivu, pokud má toho asistenta, protože už se mu věnuje ten asistent.*“

Kladné stránky asistenta respondenti vidí hlavně v dohledu nad ostatními dětmi, při pomoci vedoucímu vše uhlídat a výpomoci dobře připravit organizaci. Pokud je potřeba se dítěti individuálně věnovat, uklidnit ho, jít s ním obstarat osobní záležitosti je asistent vítán, ale není nezbytně nutný. Respondentka Jana vidí asistenci při pobytu v přírodě velmi kladně, v rozhovoru popisuje situaci: „*Když bych měla někde jít na celodenní výlet do přírody a mít tam takové dítě, tak bych určitě nešla sama, ale měla bych nějakou asistenci, kohokoliv, určitě by to pomohlo. Určitě bych to neriskovala jít sama.*“ I respondent Lukáš se setkal se situací, kdy bylo potřeba asistenta při práci s dětmi se SVP: „*Pokud to vedoucí nezvládá, tak prostě potřebuje mít samostatně toho člověka k tomu dítěti.*“

Dostačující informace od rodičů a jejich spolupráce je hlavní prioritou všech respondentů. Otázku jestli **mají vedoucí dostatečné informace od rodičů jak s dítětem pracovat**, respondenti odpověděli shodně. Ano, mají informace, které by měli být dostačující. Někteří respondenti si tyto informace nechávají vypsát na informační dotazník vytvořený vedoucím pro danou akci v přírodě. Je na něm uvedeno dle potřeby vedoucího, jestli je dítě alergik a na co, jaké popřípadě má léky, zda má nějaké úlevy, specifické problémy, problémy v chování. Někteří vedoucí mají dotaz i na jídelníček, aby se vyvarovali přeplněných odpadních kbelíků. Spolupráci rodičů si všichni respondenti cení, zvláště pokud jde o přepravu dětí z místa na místo a dohled i nad ostatními dětmi při čekání. Respondent Lukáš má kladnou zkušenost: „*U každého dítěte jsme vždycky dostali informace a věděli, jakým způsobem na něho máme být připravení.*“ Respondent Bára si vytváří sama formuláře: „*Já ano, ještě to vždy opatřím tak, že když jedeme na vícedenní pobyt, tak rozdám vždycky formulář, na kterém mně podají rodiče informaci o dítěti.*“ Respondent Pavel uvádí v rozhovoru: „*Někteří rodiče mají spíše tendence se omlouvat a informují mnohdy jen takovým tím, víte, s ním je problém a není to s ním lehké, dávejte si pozor na to a to, může reagovat podrážděně a tak.*“

Jednou z dalších otázek na respondenty byl dotaz, zda potřebují nějaké speciální pomůcky, předměty. Všichni odpověděli jednoznačně, že ne. Jestliže se nejedná o tělesné postižení, nebo jiné postižení, u kterého je potřeba kompenzační pomůcka, není jiných pomůcek potřeba. Respondent Pavel nepotřebuje ke své činnosti s dětmi žádné speciální pomůcky: *„Ne, protože mi pracujeme s vybavením, které si neseme a vlastně které potřebujeme pro získávání dovedností při pobytu v přírodě, vlastně nic speciálního nepotřebujeme.“*

Co se týkalo přípravy na práci s dětmi se SVP, tak se odpovědi shodovaly. Respondenti často provádí přípravu na běžnou schůzku, nebo přípravu na pobyt v přírodě s dětmi. Žádnou velkou zvláštní přípravu nevykonávají. Spíše zvažují, které zařadí hry do programu, úpravy pravidel her pro jejich zjednodušení, tak, aby je všechny děti mohly hrát. Respondent Lukáš se nám svěřil, že dělá běžnou přípravu: *„Já dělám běžnou přípravu, tak jak dávám ostatním dětem. Jemu vyberu jednodušší, aby prostě ho to bavilo, když tam dám složitější věci, tak ho to baví nebude, tím pádem neudrží jeho pozornost.“* Při táborovém pobytu respondentka Jana nedělala zvláštní přípravu: *„Mám nějakou danou celotáborovou hru, která je přizpůsobena na všechny děti, takové či makové, prostě jsme vždycky hry přizpůsobily, aby nedělaly problémy a zvládli je všichni.“*

V oblasti vzdělávání se výzkumník dotazoval, zda vedoucí zájmových kroužků se sami vzdělávají k získání informací o dětech se SVP. Informace si v dnešní době každý může lehce vyhledat na různých internetových stránkách, jsou k dispozici velké počty knih s přímým zaměřením na dané postižení, či poruchy chování. Výzkumník se domnívá, že každému z respondentů již někdy přišla podobná kniha do ruky, či vyskočila na ně informace na internetu. Je to vždy o vůli respondentů, o jejich zájmu chtít vědět více o dítěti s poruchou. Ještě o to více, pokud mají dítě s postižením ve svém zájmovém útvaru a tráví s ním určený čas v přírodě. Přesto, ne všichni respondenti tento zájem mají. U dílčí výzkumné otázky bylo respondenty odpovězeno ve dvou případech, že se neinformují, sami nevzdělávají, nebo jen velmi zřídka. Zbylá část respondentů své cenné zkušenosti podporují ještě samostudiem, získáváním informací z různých již jmenovaných zdrojů. Jedna z respondentek si doplňuje své vzdělání v oblasti vychovatele studiem na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci v bakalářském studijním programu Vychovatelství a speciální pedagogika.

Kategorie	Subjekty (1-7) výpomoci při práci s dětmi se SVP	Kód "n"
Pomoc vedoucímu kroužku při práci s dětmi se SVP	1. Čas a peníze	(n=13)
	2. Kladné stránky asistenta v přírodě	(n=12)
	3. Záporné stránky asistenta v přírodě	(n=12)
	4. Spolupráce a informace od rodičů	(n=14)
	5. Upozornění na problémy v chování dětí	(n=18)
	6. Speciální pomůcky a předměty nejsou potřeba	(n=12)
	7. Samostudium vedoucích zájmových kroužků o dětech se SVP	(n=7)

Tabulka č. 6: Co by pomohlo vedoucímu při práci s dítětem se SVP (Vlastní zpracování).

KLADNÉ stránky asistenta v přírodě	"n"= kód	ZÁPORNÉ stránky asistenta v přírodě	"n"= kód
Dohled nad všemi dětmi	(n=5)	Vyjmutí dítěte se SVP z kolektivu	(n=7)
Práce s dítětem se SVP	(n=3)	Ztráta spolupráce s dětmi	(n=3)
Výpomoc vedoucímu	(n=4)	Práce asistenta, ne dítěte	(n=2)

Tabulka č. 7: Kladné a záporné stránky asistenta při práci s dítětem se SVP v přírodě (Vlastní zpracování).

6.5 Shrnutí a závěr výzkumného šetření

V celkovém shrnutí nás závěr výzkumného šetření dovedl k zodpovězení hlavní výzkumné otázky: **Jaký je způsob práce vedoucích zájmových kroužků a efektivita volnočasových aktivit s ohledem na specifika dětí se SVP?** Stanovená otázka byla zanalyzována, posouzena a výzkumný cíl práce byl naplněn.

Respondentům byly v rozhovoru položeny otázky především na účast dětí se SVP v zájmovém kroužku spojeného s pobytem v přírodě. Všichni respondenti byly vedoucími zájmových kroužků v kontextu s přírodou, proto mohli v souvislosti s hlavní výzkumnou otázkou odpovídat na dílčí výzkumné otázky: **Navštěvují děti rády zájmové kroužky, aby byly v kontaktu s přírodou?** Výzkumník položil respondentům další navazující dílčí otázky týkající se **návštěvnosti zájmového kroužku dětmi se SVP, formu použitých metod a her pro práci s dětmi se SVP a co by pomohlo vedoucímu při práci s dětmi se SVP.**

Z výzkumného šetření vyplynulo, že **děti velmi rády navštěvují zájmové kroužky a tábory v kontaktu s přírodou, jezdí rády na vícedenní pobyty, kde se cítí dobře a delší pobyt v přírodě dětem prospívá.** Z pohledu respondentů dochází stále častěji k návštěvnosti zájmových kroužků a táborů dětmi se SVP. V kroužcích spojenými s přírodou se děti učí vztahu k přírodě, její ochranu, jak ji poznávat a jak se k přírodě chovat. Pobyt v přírodě dětem přináší přínosy jako je zkvalitnění života, budování vztahů, soběstačnost a přípravu na budoucnost.

V odpovědích na druhou dílčí výzkumnou otázku najdeme návaznost k otázce první – **Navštěvují tyto zájmové kroužky také děti se SVP?** Respondenti odpovídali shodně, že v dnešní době se velmi rády a častěji děti se SVP zapojují do zájmových kroužků a táborů v kontextu s přírodou. Vedoucí mají přehled o přítomnosti dítěte se SVP ve svém kroužku a vědí, jaký mají věk a postižení. Často komunikují s rodiči na dobré úrovni, rodiče poskytují informace ohledně postižení, ale i o chování dětí. Respondenti uvádí, že práce s dětmi se SVP je jiná než s dětmi intaktními, musí dětem více vysvětlovat, opakovat a mít dostatek trpělivosti. Děti je také potřeba stále stmelovat, urovnávat jejich vztahy, tak, aby byly schopni spolu všichni spolupracovat.

U odpovědí na třetí dílčí otázku - **Jaké jsou používány metody a hry pro práci s dětmi se SVP?** Respondenti odpověděli, že má každý svoji metodu jak dítě se SVP namotivovat ke hře, či práci. Vždy je to individuální přístup k jedinci. Jak vyplynulo z šetření výzkumu, děti mají raději hry kolektivní, pohybové, při individuální práci se méně sami soustředí a potřebují dohled a motivaci.

Zodpovězením třetí dílčí otázky – **Co by pomohlo vedoucímu při práci s dětmi se SVP?** vyplynulo z výzkumu, že nejvíce by mohlo více času na seznámení s těmito dětmi, více finančních prostředků od organizací. Respondenti také uvedli, že podávání informací a pomáhání rodičů jsou pro ně cennými radami a prostředky, jak s dětmi pracovat. Díky těmto informacím mohou předem upravit aktivity dle potřeby jedince. Při průzkumu se ukázalo, že přítomnost asistentů při pobytu v přírodě, má své kladné i záporné stránky. Většina respondentů samostudium uznává jako pomoc při práci s dětmi se SVP.

7 DISKUZE

Vedoucí zájmových kroužků a táborů jsou lidé různého vzdělání, se zapáleným srdcem předat dětem nějaké zkušenosti, návyky, dovednosti, vědomosti, na které není ve škole prostor. Dělají to s láskou pro radost dětí, zažití jejich úspěchu, legrace, zábavy a zážitky na které možná budou vzpomínat ještě v dospělosti. Slyšet dětský smích, radost ze hry a štěbetání s kamarády je největší odměnou pro každého vedoucího. V přítomnosti přírody se vše ještě násobí klidem, pohodou a zdravím prostředím. Každý vedoucí je dostatečně školený, aby zvládal organizaci, základy psychologie, pedagogiky a zdravotní péče pro případ nečekaných nehod.

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat způsob práce vedoucích kroužků a táborů, posouzení efektivity volnočasových aktivit s ohledem na specifika dětí se SVP. Výzkumu se zúčastnili vedoucí kroužků, táborů a škol v přírodě. Všechny tyto útvary souvisí s volnočasovými aktivitami s pobytem v přírodě. Způsob práce vedoucích při volnočasových aktivitách spočívá ve vedení dětí intaktních a dětí se SVP určitým směrem ke vztahu k přírodě. Některé kroužky jsou zaměřeny více na pobyty v přírodě, osvojování si tábornických dovedností s praktickým využitím, naučit se dovednosti používat při jakékoliv návštěvě přírody. „*Hlavní je naučit se rozumět přírodě, umět v ní hledat a nacházet stále nové kouzlo, čerpat z ní radost, osvěžení a zdraví, být jejím opravdovým přítelem a ochráncem*“ (Matras, Březina, 1967, str.8). Jiný kroužek se zaměřuje více na individuální práci, jako je chytání ryb, i tady děti navazují vztah k přírodě a jak se mají k ní chovat. Táborové a vícedenní pobyty v přírodě učí děti samostatnosti, soběstačnosti a také kolektivizaci, socializaci, soudržnosti a rozvíjení vztahů. Při pobytu v přírodě se nevyklučuje také tvořivost, kreativita, smysl pro krásu. Příroda poskytuje nemalou škálu předmětů, barev, materiálů, s kterými děti rády pracují. Rozvíjí se tak estetické citění, jemná motorika, získávají vědomosti a dovednosti. Naslouchat zvukům přírody nás učí ostražitosti, nebojácnosti, nebo relaxovat a naslouchat hudbě. Pozorovat přírodu celkově je základem pro výukové předměty a získávání vědomostí, vnímavosti a pozornosti. Vedoucí kroužků a táborů při své práci komunikují a spolupracují s rodiči, od kterých přebírají zkušenosti, jak s dětmi se SVP pracovat. Rodiče jim většinou radí, co na děti platí a co ne, jak má vedoucí reagovat na specifika spojené s postižením dítěte a na problémové chování, pokud tato situace nastane. Mezi důležitou prací vedoucích je také smelování kolektivu, urovnávání vztahů mezi dětmi,

vysvětlování jinakosti dětí se SVP a nastolení rovnoprávnosti a spravedlnosti. V některých situacích to není pro vedoucí snadné všechno správně rozsoudit a udržet si respekt.

Ke své práci vedoucí používali různé metody, aby děti zaujali, naučili, vysvětlili, zapojili a překvapili. Jednou z metod je také hra. Hrou se děti dostávají pomocí prožívání, napodobování, strategií myšlení, logickým myšlením k zážitkům a zkušenostem cenným pro budoucnost jejich života. Z navazující části výzkumu vyplývá, že děti mají rády hry všeobecně, ovšem mezi nejvíce oblíbené hry patří pohybové, akční, bojové, soutěživé. V individuálních případech a u nesoutěživých typů dětí, či některých dětí se specifickými potřebami, jsou v oblibě hry prožitkem bez hodnocení. U některých her se ukáže emoční nestabilita jedinců, prožitky jsou tak silné, že mohou způsobit problémy v chování. Neúspěch, prohra, posměšky a potlačení přání jedince vyústí většinou k nevhodnému chování mezi všemi dětmi. Problémy v chování se mohou projevovat i u vícedenních pobytů v přírodě, dítě přichází o svůj komfort. Přesto nám výzkumné šetření prokazuje, že všechny děti i děti se SVP zvládají pobyty v přírodě velmi dobře a jsou předem dostatečně natěšeny.

Pomocí rozhovorů se ukázalo, že největší pomocí vedoucímu je čas, výpomoc rodičů a jejich drahocenných rad, protože jedině rodiče znají své děti nejlépe. Každý z rodičů si přeje, aby se jejich dítě mělo hezky a dobře, ať je kdekoliv. Dobře připravená a organizovaná aktivita, by měla být základem každého vedoucího. K velkému plusu přípravy vedoucího na aktivity pro děti se SVP, patří také samostudium o těchto dětech.

8 VÝZKUMNÉ LIMITY

Zvolením metody kvantitativního výzkumu, který by se týkal grafů a čísel, by výzkumník přesně nevěděl, co je pod čísly skryto. V tomto případě výzkumník usiloval o bližší seznámení se vzorkem šetření, o přesnější reálné podoby práce vedoucího zájmových kroužků a táborů s dětmi se SVP. Výzkumné šetření mohlo být ovlivněno právě tím, že výzkumník zná všechny respondenty osobně a spolupracuje s některými respondenty při táborových pobytech. Tento osobní vztah mohl mít vliv na respondenty ke stručnosti při odpovědích na otázky v rozhovoru. Z důvodu spolupráce s některými respondenty zůstal výzkumník pouze v roli tazatele, jelikož nechtěl ovlivnit výzkumné šetření.

Závěr

Touto bakalářskou prací, na téma volnočasové aktivity v přírodě v kontextu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, se výzkumník snažil ukázat kousek práce vedoucích zájmových kroužků a táborů s dětmi, které mají určitá specifika, při pobytu v přírodě. Ukázal nám, že je velmi důležitá komunikace s rodiči dětí, aby se předcházelo nepříjemnostem s ohledem na problémové chování a na potřeby dítěte. Výzkumník také objasnil, jakým způsobem vedoucí zájmových kroužků s dětmi jednal, jaké používal metody a druhy her při pobytu v přírodě. Ukázalo se, že děti přírodu velmi rády navštěvují a těší se na vícedenní pobyty, kde se zdokonalují v dovednostech daného zaměření kroužků.

Analyzovat způsob práce vedoucích zájmových kroužků a posoudit efektivitu volnočasových aktivit s ohledem na specifika dětí se SVP byl hlavní cíl výzkumné části této závěrečné práce. V teoretické části jsou vysvětleny všechny pojmy, jako je dítě se SVP, volný čas, výchova v přírodě a hra, které byly čerpány z odborných zdrojů a platné legislativy. Pro tento kvalitativní výzkum byla data získávána formou rozhovorů se zvolenými pěti vedoucími zájmových kroužků a táborů. Každý z vedoucích má zaměření kroužku s pobytem v přírodě. Všichni vedoucí mají ve své skupině dítě se SVP a pracují s dětmi víc jak dva roky při volnočasových aktivitách. Ze zjištěných výsledků je patrné, že vedoucí pracují s dětmi se SVP různými metodami a hrami a s velkou pomocí rodičů podávající informace o specifikách dítěte.

Námětem na další výzkumné šetření by mohlo být, které zájmové kroužky by děti se SVP chtěly navštěvovat.

Svou povahou tato práce může být inspirací pro vedoucí zájmových kroužků a táborů, kteří ještě neměli příležitost se setkat s dětmi se SVP ve své skupině.

SEZNAM LITERATURY

BENDL, S. a kol., 2015: *Vychovatelství*, Vyd.1. Praha: Grada, 2015, 312s. ISBN 978-80-247-9763-2.

DANIŠOVI, J. a P., 2020: *Svobodná hra, Jak nechat vyrůst radostné, odolné a samostatné děti.*, Praha: Smart Press, 2020, ISBN 978-80-88244-17-2.

HÁJEK, B., B. HOFBAUER, J. PÁVKOVÁ: *Pedagogická ovlivňování volného času: současné trendy*, Vyd.1. Praha: Portál, 2008, 239s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HENDL, Jan., 2016: *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*.4.vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HUTYROVÁ, M., a kol., 2019: *Děti a problémy v chování: etopedie v praxi*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1523-3.

KAPLÁNEK, M.: *Čas volnosti – čas výchovy*, Praha: Portál, 2012, 176 s. ISBN 978-80-262-0450-3.

KERROVÁ, S., 1997: *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-147-9.

KOHOUTEK, R., *Rodiče a jejich děti – Vliv rodiny na rozvoj osobnosti člověka* [online], [cit. 2022-06-22]

Dostupné z:

<https://www.rodice-a-deti.cz/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>

MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, O., & H. PALZAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8

MATRAS, A. a L. BŘEZINA, 1967: *Zálesácká příručka*. Praha: Naše vojsko

Nadace Proměny Karla Komárka, *Proměny pro školy, Jak proměnit školní zahradu či hřiště* [online], [cit. 2023-02-26]

Dostupné z:

<https://www.promenyproskoly.cz/cz/skolni-zahrady/nazory-odborniku/article/14/podle-bbc-maji-dnesni-deti-malo-casu-na-hrani.html>

Národní ústav pro vzdělávání, *Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami*, [online], © 2011-2022 NÚV-Národní ústav pro vzdělávání [cit. 20.5.2023]

Dostupné z:

<http://archiv-nuv.npi.cz/t/specialni-vzdelavani.html>

PÁVKOVÁ, J.: *Pedagogika volného času*, 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, 231s. ISBN 80-7178-711-6.

PŮCHA, J., E. WALTEROVÁ, J. MAREŠ, 1995: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.

SNOPEK, V. et al. ,1969: *Tábornická škola* (2.vyd.) Praha: Mladá Fronta

STODŮLKOVÁ, E., E. ZAPLETALOVÁ, 2011: *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart, 2011. ISBN 978- 80- 87517- 22- 2.

SLOWÍK, J., 2016: *Speciální pedagogika*. 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0095-8.

ŠIMANOVSKÝ, Z., V. MERTIN, 2012: *Hry pomáhají s problémy*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0053-6.

ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, M., 2004: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VESELÁ, J., *kapitoly ze sociální pedagogiky*, Pardubice: Universita Pardubice, 2006, ISBN 80-7194-864-0.

Zákon č.561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších novelizací. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2023-06-5]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20220201>

ZAPLETAL, M., 1958: *Hry v přírodě*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství.

PŘÍLOHY

Příloha č.1

Otázky k rozhovoru:

1. Navštěvují děti rády zájmové kroužky, aby byli v kontaktu s přírodou? A které?
2. Pracujete dlouho jako vedoucí? A jak dlouho vedete tento kroužek?
3. Myslíte, že tyto kroužky vedou k rozvíjení vztahu k přírodě a čím konkrétně?
4. Je náplň vašeho kroužku spojená s přírodou?
5. Jaký přínos může mít pro dítě pobyt v přírodě?
6. Navštěvují tyto zájmové kroužky také děti se SVP?
7. Je některé dítě se SVP ve vaší skupině? A jaký je jeho věk, speciální potřeba?
8. Jak probíhá komunikace s rodiči tohoto dítěte?
9. Víte, jak s dítětem komunikovat, jednat?
10. Jak je práce s dětmi se SVP jiná než s ostatními dětmi?
11. Jaké jsou vztahy ve skupině intaktních dětí a dítětem se SVP?
12. Jaké jsou používány metody a hry pro práci s dětmi se SVP?
13. Jaké aktivity má dítě se SVP nejraději?
14. Jak se dítě se SVP projevuje v individuální práci?
15. Jak se zapojuje dítě se SVP do kolektivních her a kolektivních prací?
16. Jsou některé situace, při kterých dochází k problémům v chování u těchto dětí se SVP?
17. Jak zvládají děti se SVP vícedenní pobyty v přírodě?
18. Co by pomohlo vedoucímu při práci s dětmi se SVP?
19. Potřebuje dítě se SVP svého asistenta při pobytu v přírodě?
20. Máte dostačující informace od rodičů, jak s těmito dětmi pracovat? Jaké mají specifika?
21. Potřebujete nějaké speciální pomůcky, předměty pro tyto děti?
22. Jak se připravujete na práci s dětmi se SVP?
23. Studujete nějaké informace ohledně těchto dětí?

Příloha č.2

Informovaný souhlas

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak pracují vedoucí s dítětem se SVP v kolektivu s ostatními dětmi při volnočasových aktivitách v přírodě. Výzkum bude probíhat formou rozhovoru, účast je zcela dobrovolná. Délka rozhovoru bude přibližně 20-30 minut, a je možné jej kdykoliv ukončit bez udání důvodu či část otázek vynechat.

Rozhovor bude nahráván a následně zapsán. Rozhovor slouží pouze pro účely výzkumu, části rozhovoru budou použity ve výsledkové části bakalářské práce. Veškeré údaje budou anonymní, nahrávka ani celé znění rozhovoru nebudou nikde zveřejněny.

Byla jsem seznámena/a s podmínkami ve výzkumu k bakalářské práci *Volnočasové aktivity v přírodě v kontextu dětí se speciálními potřebami*, a souhlasím s dobrovolnou účastí na tomto výzkumu.

Datum:

Podpis:

Příloha č. 3

Přepsaný audio záznam rozhovoru – Lukáš

Datum realizace: 31. 5. 2023

V. Výzkumník

L: Respondent Lukáš

V: Luky, předem ti chci poděkovat za tvou ochotu vést se mnou tento rozhovor, který bude použit k psaní mé bakalářské práce. Musím se tě ještě zeptat, jestli souhlasíš s nahráváním tohoto rozhovoru.

L: Ano, můžeme začít.

V: Navštěvují děti rády zájmové kroužky, aby byli v kontaktu s přírodou? A které?

L: Ano, za mě je to hlavně rybářský kroužek, ale myslím si, že spousty jiných, skautský, vodácký, a taky tábory rybářské a jiné.

V: Pracuješ dlouho jako vedoucí a jak dlouho vedeš tento kroužek?

L: Já jako vedoucí rybářského kroužku pracuji druhým rokem, ale vedoucí rybářských táborů jsem už 8 let.

V: Myslíš si, že tyto kroužky vedou k rozvíjení vztahu k přírodě a čím konkrétně?

L: Jakože děti poznávají přírodu celkově, poznávají ryby, poznáváme stromy, všechny živočichy, a hlavně klademe důraz na to, jestli se k té přírodě chovají hezky. A ty děti si to už dneska z těch kroužků přenáší domů a učí to ty svoje rodiče. Jakože, aby si prostě ty odpadky odnášeli, aby to tam nenechávali. Myslím si, že ten rybářský kroužek na toto se vším tím, co tam prostě pracujeme. Není to jenom o tom, že bychom pracovali jenom s prutem a rybami, ale pracujeme se vším tady ohledně té přírody.

V: Je náplň těchto kroužků spojena s přírodou? Jak probíhá takový jeden den, nebo schůzka?

L: Jako náplň je to rybaření a věnujeme se dětem i přes zimu, to jsme v učebně, kde vlastně s dětma pracujeme a připravujeme jich na rybářské zkoušky. A potom jak vlastně oni získají ten první rybářský lístek. Pak s dětma chodíme ven. Už jak když na praktickou část, co je to

vlastně samotné rybaření, kde i učíme nahazovat prut a navazovat háčky, vyvažovat splávky a chytáme vlastně samostatně ryby. Když kdokoliv v tom kroužku jakoukoliv rybu uloví, tak jdou zase ty druhé děti se podívat, mezi sebou prostě poznávají ty ryby. A za každé tady tyto aktivity jsou nějakým způsobem odměněni.

V: Jaký přínos může mít pro dítě pobyt v přírodě?

L: Myslím si, že to je hrozně uklidňující pocit pro to dítě, že ho to prostě zklidní, uklidní, byť si myslím, že tady tyto děti jsou fakt klidnější. Ještě víc, než v učebnách, dokážeme s nimi udržet lepší pozornost a to jak na splávky, tak prostě na ty policajty. A to prostě dokážu s nimi tu pozornost tam udržet a tu trpělivost do nich dostat. Že čekají prostě na ten záběr, aby chytli nějakou tu rybu, jak chytají třeba ostatní děti.

V: Navštěvují váš zájmový kroužek také děti se SVP?

L: Ano

V: Je některé dítě se SVP ve vaší skupině? A jaký je jeho věk, postižení?

L: Ano, jeden chlapec, postižení má nějaké jako ADHD a autismus a věk má 11 let. Vím, že ta maminka tam s ním vždycky sedí a čeká tam jako bokem, kdyby měl nějaký ten záchvat nebo něco. Ale jen jednou jsme se teda se záchvatem potkali, ale to jsme nějak jako dobře zvládli.

V: Jak probíhá komunikace s rodiči tohoto dítěte?

L: No za mě úplně na jedničku, prostě když někde jedeme na nějakou společenskou akci, tak prostě maminka vezme auto a jede s námi. Nabere další děti, protože to děláme tímto způsobem, že jich vozíme sami jako vedoucí. Takže ona zas vždycky jede s námi, tak pro mě je to další dospělý člověk, který je do té skupinky a plusem je, že napomene i ostatní děti. Takže komunikace úplně za mě na jedničku, jsou prostě přívětivější.

V: Víš, jak s dítětem komunikovat, jednat?

L: Tak, že podle sebe, tak jak to cítím s tím, že jsem už několik dětí měl takto. Rukama mi jich několik prostě prošlo, tak jedním tak, jak to vyjde. Mě to zatím vychází ze situace, na to se nedá nějakým způsobem připravit.

V: Jak je práce s dětmi se SVP jiná než s intaktními dětmi?

L: Oni potřebují víc péče, potřebují víc pozornosti, potřebují větší pochvalu, a když třeba máme poznávání ryb, tak první vždycky vyvolávám jeho, jestli bude vědět, nebude vědět. Takže dávám mu prostě osobněji příležitost, když mu nedám tuto příležitost, tak on mě potom zvlčí a budou si ty děcka dělat to, co sami chtějí. A to, už pak mě tak nevěnují tu pozornost tomu, jako když prostě bych ho zanedbal tím, že on to nezná. Musím mu prostě tu příležitost dát, takže u mě osobně dostává o polovinu víc příležitostí než normálně zdravé děti. A naopak, zase těm novým dětem, těm zdravým dětem se to snažím vysvětlit, aby pochopily, proč tady toto děláme, vůči němu.

V: Jaké jsou vztahy ve skupině intaktních dětí a dítětem se SVP?

L: Za mě, někteří kluci s tím mívali třeba na táboře problém. Já tady s tímto problémem nemám, já si jich prostě dokážu všechny určit do jedné roviny a poslouchají mě. Jak tady tyto děti mě poslouchají, tak poslouchají i normální děti. A naopak, vždycky se snažím ten kolektiv jako stmelit, jestli jeden je takový a druhý makový, jeden je malý a druhý je vysoký, tak aby si prostě navzájem pomáhali, a aby se prostě nějakým způsobem neomezovali, aby si prostě pomohli.

V: Jaké používáš metody a hry pro práci s dětmi se SVP?

L: Já je zapojuju úplně do všech tady těchto her. I když byl třeba ten s tím tělesným postižením. Vždycky jsme tu hru nějakým způsobem upravili, aby on mohl prostě hrát. Samozřejmě, když jsme hráli vybíjenou, tak on třeba rozhazoval balony. Ale vždycky se ho snažím do té hry prostě zařadit. A když je stezka odvahy, tak ho vezmu prostě a jdu s ním, když se prostě bojí, ne že bych mu řekl, ať si jde lehnout a spí. Tak prostě ho vezmeme a jdeme s ním, aby si to prostě prošel taky, ať ten zážitek z toho má.

V: Jaké aktivity má dítě se SVP nejraději?

L: Za mě nejraději chytat prostě tu rybařinu, jo celkově jako, sedět u té vody. A tam je to o tom mít úspěch. U těchto dětí je to strašně hezké, tady konkrétně u toho rybaření, oni fakt vydrží a víc než normální děcka, oni fakt se na to prostě soustředí. A normální děcka, když už je to nebaví, tak prostě si odejde. A tento kluk fakt je motivovaný na to, že tu rybu chce prostě chytit a chce ji dostat.

V: Jak se dítě se SVP projevuje v individuální práci?

L: Tady v tomto je to s nimi horší, když třeba píšeme písemný test, tak u tady těchto testů se chovají tak, že spíš neví. Jakože to neznají, nevědí a vyhýbají se tomu. Na poznávání ryb třeba míry a délky ryb, to spíš hádají, nedokážou se na to takovým způsobem soustředit, tak jak ty. Nezamyslí se nad tím, jo prostě, to co ho napadne, to tam napíše.

V: Jak se zapojuje dítě se SVP do kolektivních her a kolektivních prací?

L: Říkám, já jim dávám prostě větší příležitost než normálním dětem, takže mně se v kroužku i na tom táboře, ty děti zapojují prostě úplně běžně a nakonec jich to prostě baví. Když hrajeme rybičky, rybáři jedou na poli, nebo nahazujeme pruty, tak chtějí prostě nahazovat. Já tyto děti prostě neodstavuju, protože mají postižení, prostě někde stranou. Že bych jim udělal zvlášť práci. Když mám třeba 3 ty děti, tak právě ty děti jdou první, pak jdou 2 normální, a ty 3 moje děti ty postižený, jdou zase znovu a pak jdou další 2 z desetičlenné skupinky. Jo prostě dávám jim daleko víc příležitostí, než dávám normálním dětem, aby je to zaujalo, aby jich to bavilo.

V: Jsou některé situace, při kterých dochází k problémům v chování u těchto dětí se SVP?

L: Setkal jsem se s tím taky několikrát, je to většinou při posmívání, když něco neví. Řekne třeba, že Amur má míru 90, tak se mu ten kolektiv začne smát. Ale to už je zas na tom vedoucím, aby se k tomu postavil tak, jak má. Takže já se k tomu postavím tak, že tomu dotyčnému, který to dělá, dám úkol navíc. Oni si to potom rozmyslí a naopak se mu snaží poradit, aby to kolečko došlo i na ně. Když děláme třeba kolečko, já vždycky jim dám otázku a dokud mi neodpoví správně, tak to nejede dál. Stane se u tohoto kluka třeba, že u něho se zasekneme třeba i 10 minut, takže kluci už mu napovídají, aby to došlo i na ně. Je potřeba je motivovat.

V: Jak zvládají děti se SVP vícedenní pobyty v přírodě?

L: Zas, je to o tom přístupu prostě těch pracovníků, jo. Víš, jak se to dítě prostě cítí, mě teda osobně ty děti přiřazovaly ještě třeba i z druhých skupinek, kde ti vedoucí byli třeba mladší a nezvládli to. Potom já jsem měl skupinku, kde jsem jich měl třeba 4-5 a oni měli skupinku jenom zdravých dětí, protože nebyli schopni prostě s nimi pracovat tak, aby to zvládli. Ale děti to zvládají dobře, je jim dobře venku v té přírodě. Jim se líbí sedět u vody, oni se tak uklidní. Takže já říkám, je to prostě na tom, jak si to každý ten vedoucí nastaví.

V: Co by pomohlo vedoucímu při práci s dětmi se SVP?

L: Při práci s dětmi? Co by pomohlo, že by pomohlo, kdybych měl větší finanční podporu, prostě tady těchto věcí, co třeba nakupujeme, co pro ně děláme. Jakože větší podporu od toho vlastně, pod kým my to děláme ten kroužek. Abych mohl nakoupit ty pomůcky, na to chytání a na tady takovéto věci. Abych zas mohl vidět vybavení dětí, prostě vyložené pro něho. Všechno tady to stojí spoustu peněz a spoustu námahy, tak abych mohl mít to dítě vybavené prostě. Tak, ale ať se o to postará ten kroužek, to není všechno o rodičích a o vedoucích kroužků, je to o té organizaci.

V: Potřebuje dítě se SVP svého asistenta při pobytu v přírodě?

L: Zas je to o tom vedoucím, pokud to ten vedoucí nezvládá, tak prostě potřebuje mít samostatně toho člověka k tomu dítěti. Ale to už si myslím, že se nemůže zapojit do toho kolektivu, pokud má toho asistenta, protože už se mu věnuje ten asistent. Pokud jsem měl prostě skupinku 10 dětí, 5 dětí třeba s tímto postižením, 5 zdravých a zapojuji je všechny, tak nepotřebuju toho asistenta.

V: Máš dostačující informace od rodičů, jak s těmito dětmi pracovat? Jaké mají specifika?

L: U každého dítěte jsme vždycky dostali informace a věděli, jakým způsobem na něho máme být připravení. Že jeden je třeba výbušný, druhý prostě se zas někde zavře a tam začne brečet, nebo rozbijí věci. Druhý, že nám prostě uteče, ale už to vyjde z toho, když si vykládáme s těmi rodiči, tak oni nás na tu situaci připraví. A snažím se, ty děti do těchto situací nevystavovat, to je zas o tom posmívání.

V: Potřebujete nějaké speciální pomůcky, předměty pro tyto děti?

L: Speciální pomůcky asi velice jako ani ne. Zas na jaké hry, záleží na tom vybavení. Rozeberou si prostě vybavení, co má svoje, co nemá, ale úplně speciální nějaké pomůcky nepotřebujeme. Pokud nemá tělesné postižení tak nepotřebujeme.

V: Jak se připravuješ na práci s dětma se SVP?

L: Já dělávám běžnou přípravu, tak jak dávám ostatním dětem. Já se na to nějak jako speciálně nechystám, jediné co třeba když se chystám, tak že mu tam dám ještě jednodušší

věci, aby to zvládl, na ten kroužek. Jemu vyberu jednodušší, aby prostě ho to bavilo, když tam dám složitější věci, tak ho to bavit nebude, tím pádem neudrším jeho pozornost.

V: Studuješ si nějaké informace ohledně těchto dětí?

L: Ne, nestuduji. Já vycházím z toho, co mám zkušené.

V: Luky, moc ti děkuji za tvůj čas a rozhovor.

Datum realizace: 25.5.2023

V: Výzkumník

B: Respondent Bára

V: Barčo, chci ti poděkovat, že se mi budeš věnovat a chceš vést se mnou tento rozhovor. Tento rozhovor bude použitý do mé bakalářské práce pro výzkum. Ještě se tě předem zeptám, jestli souhlasíš s nahráváním tohoto rozhovoru.

B: Ano

V: Navštěvují děti rády zájmové kroužky, aby byly v kontaktu s přírodou? A které?

B: Určitě, myslím, že velmi rády, je to pro ně změna a také prostředí, kam se s rodinou málo dostanou. Rády chodí třeba do turistických, rybářských, skautských, vodáckých, mysliveckých kroužků, nebo včelaři. Od toho se odvíjí různé tábory a nemusí být vždy odvozeny od kroužku. Tábory jsou vlastně skoro všechny vedené v přírodě, kam rády děti jezdí.

V: Pracuješ dlouho jako vedoucí? A jak dlouho vedeš tento kroužek?

B: Jako vedoucí pracuji již 20 let a tento útvar, tento kroužek vedu tak těch 20 let. Na tábory jezdím asi 8 let. Měla jsem i jiné kroužky.

V: Myslíš si, že tyto kroužky vedou k rozvíjení vztahu k přírodě? A čím konkrétně?

B: Vztah k přírodě tyto děti určitě dostávají v těchto útvarech. Víc si váží pak věci, které se nevytvoří sami. Dávají pozor, jestli zašlápnou nějakého broučka, nebo kytičku. Lépe se v přírodě cítí, víc poznávají věci kolem sebe, a taky tím přírodu lépe poznávají. Zjišťují vztahy mezi přírodou a člověkem a vztahy mezi sebou v kolektivu.

V: Je náplň tohoto kroužku spojená s přírodou? Jak probíhá takový jeden den, jedna schůzka?

B: Jak už jsem řekla dřív, náplň našeho útvaru turistického kroužku, je chození do přírody, poznávání přírody a tábornické dovednosti. Učíme děti vztahu k přírodě, vztahu mezi sebou v kolektivu, učí se tábornickým dovednostem tak, aby uměly v přírodě přežít, aby se uměly o sebe postarat bez nějakých dnešních vymožeností a bez rodičů vedle sebe. Aby si vždycky věděly rady, aby byly samostatné a uměly spolupracovat v kolektivu. Pomáhali si tak, že každý vždycky umí něco a dohromady si vlastně můžou pomoci. Jedna taková schůzka probíhá tak, že většinou si povíme na začátku co a jak se dělo přes týden, co někdo poznal v přírodě. Jestli narazili na některé věci, které jsme se učili, nebo jestli použili některé z táborových dovedností. Pak si řekneme něco nového o nových věcech, většinou si to pak taky předvedeme ukázkově. Nebo si ty táborové dovednosti vyzkoušíme prakticky, tak aby to uměly v přírodě použít. Nakonec si třeba zahrajeme hru, nebo si zazpíváme nějaké táborové písničky, které pak budeme potřebovat u táborového ohně při společném pobytu v přírodě.

V: Jaký přínos může mít pro dítě pobyt v přírodě?

B: Pobyt v přírodě má pro děti takový přínos, že určitě se naučí více samostatnosti, jednat a zacházet s věcmi, které má. Když má jenom to minimum se sebou a nebude mít jiné věci k dispozici, tak si začne vážit těch věcí a jinak s nimi zacházet. Také se naučí jak zacházet s kamarády, jak s nimi vyjít ve vztahu, jak s nimi spolupracovat. A samozřejmě, jak se chovat k přírodě, jak ji chránit, poznávat a neníčit. To všechno se v přírodě tyto děti učí a určitě to má velký přínos do života, do jejich budoucnosti.

V: Navštěvují tyto zájmové kroužky také děti se SVP?

B: Ano, mám takové děti, i na táborech míváme tyto děti.

V: Je některé dítě se SVP ve vaší skupině? A jaký je jeho věk, postižení?

B: Mám v kroužku dítě asi na hranici lehké mentální retardace a měla jsem dříve dítě s ADHD. Taky v táborových skupinkách se vždy najde nějaké dítě se SVP, většinou jsou to děti s ADHD, s autismem, nebo také s nějakým lehkým mentálním postižením spíš jako hraniční pásmo, pak jsou to taky děti třeba s naslouchadly, brýlemi.

V: Jak probíhá komunikace s rodiči tohoto dítěte?

B: Myslím, že dobře. Většinou rodiče se snaží nám vysvětlit, jak s dítětem jednat, jak s ním zacházet, mluvit. Rodiče většinou chtějí, aby se dítě mělo dobře, neztratilo nějaký ten svůj komfort, to na co je zvyklé. Říkají nám třeba, co nemá rádo, když přijde do nějaké situace.

V: Víš, jak s dítětem komunikovat, jednat?

B: Každé dítě je jiné, některému se musí vše vícekrát opakovat, na některé se musí pomalu a jednoduše, nepoužívat moc složité věty a pravidla. Na někoho musíte být důraznější, ale ne křičet, jen důraznost a důslednost.

V: Jak je práce s dětmi se SVP jiná než s intaktními dětmi?

B: Tato práce s těmto dětma je jiná v tom, že musíme mít větší trpělivost více se obrnit trpělivostí. Je potřeba i hodně tolerance, protože tyto děti potřebují všechno vícekrát vysvětlit, opakovat, upozornit pokud něčemu nerozumí. Když vidíme, že něčemu nerozumí, tak mu to znovu zopakujeme. Zeptáme se, jestli rozuměl, co jsme řekli, aby se mohlo pokračovat dál s ostatními dětmi. Tyto děti jsou taky hodně citlivé na nějaké posměšky, nebo na nějaké výčitky. Jsou citlivé i vůči ostatním dětem, na jejich reakce.

V: Jaké jsou vztahy ve skupině intaktních dětí s dítětem SVP?

B: Právě tady na v těch reakcích se ukazuje, že ostatní děti si vlastně neumí představit, jaký je to být s postižením. Nemají tu představivost takovou, aby se třeba neposmívali, nebo je neodstrkovali. Proto se snažím je z kolektivu neizolovat, ale spíš si pomáhat. Pak zjistí, že vlastně každý umí něco, ale ne všechno a každý jedinec je vždy v něčem dobrý. Tím ho vlastně vtáhnou mezi sebe a zapojí.

V: Jaké používáš metody a hry pro práci s dětmi SVP?

B: Nepoužívám jiné hry, mohu hry třeba nějak upravit, pokud je potřeba, aby to nebylo tak náročné pro tyto děti. A metody asi taky nepoužívám jiné, spíš tady to vysvětlování ta tolerance a trpělivost. Že potřebuji něco víc objasnit, ukázat ještě jednou ukázkou. Metoda ukázkou je pro ně lepší, nejenom o tom mluvit, ale třeba jim to předvést a pak tomu víc porozumí.

V: Jaké aktivity má dítě se SVP nejraději?

B: Pokud je to dítě, které je hyperaktivní, tak určitě má hrozně rádo nějaké pohybové, bojové hry, akční hry, sportovní, kde se hodně hýbe. Protože je potřeba, aby si vybili tu jejich energii, ale pak jsou taky hodně hned rychle unavení. Pokud jsou to děti třeba introvertní, třeba děti s autismem, nebo se jen straní kolektivu, tak ty zase mají rády hry spíše klidnější, kde se nemusí moc předvádět. Kolektivní hry jednodušší, třeba takové, které nejsou na body, ale

spíše pro prožitek, zážitek. Protože v bodovacím systému, když tato děti selžou a nezískají body pro skupinku, tak skupina se k těmto dětem nezachová vždy úplně nejlépe. Pak jsou děti zklamané a zbytečně odrazené od dalších her.

V: Jak se dítě se SVP projevuje v individuální práci?

B: S individuální prací jsou tyto děti zvyklé, proto ji někteří dělají třeba rádi. A pokud jim ta práce sedí, tak zrovna v ní se mohou ukázat jako nejlepší, nebo hodně precizní. Také se může ukázat a to právě záleží na typu postižení, že u individuální práce nevydrží, bez pomoci neudrží pozornost.

V: Jak se zapojuje dítě se SVP do kolektivních her a kolektivních prací?

B: Je to zase o druhu postižení, jak které dítě. Některé se rády zapojí do kolektivních her, třeba děti hyperaktivní, divočejší. I do kolektivních prací, ale taky se může stát, že svou horlivostí to všechno pokazí, jak hru, tak nějakou společnou práci. Může se také potom stát, že dítě bude vyčleněno z kolektivu, ostatní děti mu dají najevo nevůli. V tom případě, aby se tak nestalo, je potřeba usměrnit tu jeho horlivost a tím něco dětem nepokazil. Opačně, děti třeba s autismem se do kolektivních her a kolektivních prací moc nehrnou, ty se snaží spíš být takovým tichým pozorovatelem, protože nejsou zrovna sociálně založení. Tyto děti je potřeba zaměstnat jinak, tak aby měli pocit být potřební, jakoby součástí hry. Některým dětem třeba stačí obyčejný úkol, třeba zapisovat body, sledovat a hlídat průběh hry.

**V: Jsou některé situace, při kterých dochází k problémům v chování u dětí se SVP?
Jmenuj jaké?**

B: Mám hodně zážitků, takových výchovných problémů co se děje s dětmi se SVP. Záleží zase na druhu postižení, a protože na táborech jsou různé děti, tak u těchto dětí s různými kombinacemi vad se projeví výchovné problémy. Například, chlapec na táboře měl na prázdniny vysazenou medikaci, a to se následně odrazilo v jeho chování. Toto dítě se stalo pro sebe a své okolí nebezpečné, ohrožoval děti kolem sebe a museli jsme vždycky nějak přiměřeně zasáhnout. Někdy to nebylo úplně veselé, až jsme pak museli volat pomoc. Dalším příkladem, třeba při schůzkách s těmito dětmi jde spíše o jejich horlivost. Některé děti nepřemýšlí dopředu, pak něco způsobí a teprve si uvědomí, co vlastně způsobili. Mohou z toho být i smutní, nebo někteří i brečí, že to vlastně nechtěli udělat.

V: Jak zvládají děti se SVP tyto vícedenní pobyty v přírodě?

B: Myslím si, že dobře. Pokud nemají vysazenou medikaci, tak si myslím, že určitě to zvládají dobře. Protože je jim tam dobře, mají své vyžití, své povinnosti, které zvládají. Mají vlastně takovou volnost, mohou si pobíhat v tom okolí, pohybovat se a procházet se, že i když jsou pořád pod dozorem, tak jde hlavně o to, že nemusí sedět na židli někde ve třídě, nebo u počítače doma u televize. Myslím, že se jim to líbí určitě a prospívá jim to právě v tom, že mají tu svoji volnost, oni se tím i zklidní, jsou přívětivější a chtějí víc spolupracovat. Chtějí i více vědět, poznávat, víc si vše prožít. Když mají správné samoobslužné návyky, tak vše zvládají dobře.

V: Co by pomohlo vedoucímu při práci s dětmi se SVP?

B: Asi mít víc času na něho, víc ho poznat. Je potřeba více se s ním sblížit, víc mu porozumět a zjistit co potřebuje. Také mu naslouchat, jeho potřebám, ale mít proto ten čas a prostor, protože je tam taky spousta jiných dětí, o které se musíme starat.

V: Potřebuje dítě SVP svého asistenta při pobytu v přírodě?

B: Pokud to není dítě s tělesným postižením, tak si myslím, že nepotřebuje asistenta. Protože při pobytu v přírodě máme své pomocníky, kteří nám pomáhají a dohlížejí na tyto děti. Pokud je to potřeba, tak dítě doprovodí kde je potřeba. Speciálního asistenta nepotřebují.

V: Máš dostačující informace od rodičů jak s těmito dětmi pracovat? Jaké mají specifika?

B: Já ano, ještě to vždy opatřím tak, že když jedeme na vícedenní pobyt, tak rozdám vždycky formulář, na kterém mně podají rodiče informace o dítěti, třeba na co je alergické, nebo jestli má nějaké speciální potřeby, léky, co má rád a co ne, jaké jídlo nejí, nebo je alergik. A tyto informace jsou pro mne dostačující.

V: Potřebujete nějaké speciální pomůcky a předměty pro tyto děti?

B: Pokud nemá své speciální zdravotní a kompenzační pomůcky, tak si myslím, že jiných speciálních pomůcek není potřeba.

V: Jak se připravuješ na práci s dětmi se SVP?

B: Jinou práci pro děti se SVP si nepřipravuji, jen při některé hře, když je úprava nutná, aby to měl jednodušší. Jinak se připravuji komplexně na celý pobyt pro všechny děti stejně. Vždycky se to nějak přizpůsobí tak, aby dítě se SVP to zvládlo. Zjednoduším pravidla, nebo nachystám jednodušší úkol.

V: Studuješ nějaké informace ohledně těchto dětí?

B: Ano, studuji vychovatelství a speciální pedagogiku, takže se informuji o dětech se SVP. Pokud se mi nějaké dítě se SVP v útvaru objeví, tak se na něho víc zaměřím, abych zjistila, co všechno potřebuje. Jak s ním budeme jednat a poučím i ostatní vedoucí, když je to potřeba.

V: Baru, moc ti děkuji za hezký rozhovor.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Plachá
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Svoboda, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Volnočasové aktivity v přírodě v kontextu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami
Název v angličtině:	Leisure activities in nature in the context of children with special educational needs
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá tématem volnočasových aktivit v přírodě v kontextu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretické poznatky o dětech se speciálními vzdělávacími potřebami, volném čase a hře jsou získávány z odborné literatury a platné legislativy.</p> <p>Empirická část popisuje metodologii a výsledky kvalitativního výzkumného šetření vedeného s pěti respondenty vykonávající vedení kroužků v kontextu s přírodou.</p>
Klíčová slova:	Vedoucí kroužků, děti se speciálními vzdělávacími potřebami, metody a hry, aktivity ve volném čase
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis deals with the topic of freetime activities in nature in the context of children with special educational needs. The work is divided into a theoretical and an empirical part. Theoretical knowledge about children with special educational needs, free time and competition are obtained from professional literature and current legislation. The empirical part describes the methodology and results of qualitative research investigation lead by five respondents performing leadership of social clubs in context of nature.

Klíčová slova v angličtině:	Leaders of social clubs, children with special educational needs, methods and games, freetime activities.
Přílohy vázané v práci:	Seznam otázek k rozhovoru Přepis rozhovoru Informovaný souhlas
Rozsah práce:	57
Jazyk práce:	Čeština